

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародних економічних відносин

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«Оцінка ефективності операцій з імпорту»
(на матеріалах ПАТ «Національна акціонерна компанія
«Нафтогаз Україна», м. Київ)**

Студентки 2 курсу, 3М групи,
спеціальності 073 «Менеджмент»,
спеціалізації «Менеджмент ЗЕД»

Вашури
Анни Валеріївни

Науковий керівник
д.е.н, професор

Мельник
Тетяна Миколаївна

Гарант освітньої програми
д.е.н., доцент

Студінська
Галина Яківна

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ	5
1.1. Теоретичні підходи до визначення сутності імпортних операцій	5
1.2. Характеристика нормативно-правового середовища здійснення імпортних операцій	13
1.3. Методичні підходи до оцінки ефективності імпортних операцій підприємства	20
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПАТ «НАЦІОНАЛЬНА АКЦІОНЕРНА КОМПАНІЯ «НАФТОГАЗ УКРАЇНА»	31
2.1. Аналіз фінансово-господарської діяльності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»	31
2.2. Дослідження зовнішньоекономічної діяльності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»	41
2.3. Оцінка ефективності імпортних операцій ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»	49
Висновки до розділу 2	57
РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПАТ «НАЦІОНАЛЬНА АКЦІОНЕРНА КОМПАНІЯ «НАФТОГАЗ УКРАЇНА»	59
3.1. Обґрунтування заходів щодо підвищення ефективності імпортних операцій ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»	59
3.2. Розробка організаційно-економічних заходів вдосконалення механізму управління імпортними операціями ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»	67
3.3. Прогнозна оцінка імплементацій ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» запропонованих заходів	75
Висновки до розділу 3	83
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89

ВСТУП

Імпорт у нинішніх умовах відіграє виключну роль у забезпеченні потреб усіх країн світу. Об'єктом імпорту виступають різноманітні товари та послуги, що дозволяє населенню та бізнесу різних країн отримати необхідні їм ресурси та/або готову продукцію навіть в умовах обмеженості можливостей їх виробництва всередині країни.

Особливого значення імпорт набуває у сферах, які є критично важливими для розвитку економіки країни, і, зокрема, у сфері забезпечення енергоресурсами. Україна на нинішньому етапі її розвитку є енергозалежною країною, що визначає в значній мірі її політичні кроки та економічні можливості. У таких умовах важливим є аналіз теоретичних засад і практичних аспектів здійснення імпорту одним із основних суб'єктів паливно-енергетичного комплексу, що і обумовило вибір дослідження.

Теоретико-методичні засади здійснення імпортних операцій були об'єктом наукового вивчення багатьох вчених, зокрема Новицького В.Є., Шкурупія О.В., Савченко А.Г., Гончаренко В.В., Артеменко І.А., Решетняк К.Є., Тюріна Н.М., Козик В.В., Панкова Л.А, та інші. Водночас галузева специфіка здійснення імпортних операцій залишається недостатньо висвітленою в науковій літературі, що свідчить про доцільність проведення подальших досліджень у цьому напрямку.

Об'єктом випускної кваліфікаційної роботи є процес оцінки ефективності операцій з імпорту. Предмет роботи – теоретичні засади і практичні аспекти оцінки ефективності операцій з імпорту.

Метою роботи є обґрунтування напрямів підвищення ефективності операцій з імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна». На досягнення цієї мети були виконані наступні завдання:

- дослідити теоретичні підходи до визначення сутності імпорتنих операцій;
- надати характеристику нормативно-правового середовища здійснення імпорتنих операцій;
- систематизувати методичні підходи до оцінки ефективності імпорتنих операцій підприємства;
- провести аналіз фінансово-господарської діяльності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»;
- провести дослідження зовнішньоекономічної діяльності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»;
- здійснити оцінку ефективності імпорتنих операцій ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»
- обґрунтувати заходи щодо підвищення ефективності імпорتنих операцій ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»;
- розробити організаційно-економічні заходи вдосконалення механізму управління імпортним операціями ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»;
- визначити стратегічні напрямки розвитку імпорتنих операцій підприємства ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна».

Інформаційною базою роботи стали дані, отримані на підприємстві, статистична інформація Державної служби статистики України, аналітичні статті, присвячені проблемам здійснення імпорتنих операцій в Україні і, зокрема, особливостям імпорту природного газу.

При написанні роботи використовувалися загальнонаукові методи, зокрема, аналіз, синтез, порівняння. Під час роботи над другим розділом використовувався також інструментарій фінансового аналізу та методи оцінки ефективності імпорتنих операцій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ

1.1 Теоретичні підходи до визначення сутності імпортних операцій

В умовах динамічного розвитку світового господарства, постійного розширення номенклатури товарів та послуг, які виробляються у світі, забезпечення попиту всередині країни виключно за рахунок власних ресурсів стає неможливим. У таких умовах особливого значення для країни набуває імпорт – закупівля продукції за кордоном сприяє задоволенню потреб як корпоративного, так і споживчого сегменту у тій продукції, яка на внутрішньому ринку не виробляється, або ж за своїми характеристиками істотно поступається зарубіжним аналогам.

Зважаючи на важливу роль імпорту в економіці, на практиці існує низка підходів до визначення сутності імпорту. Офіційне тлумачення цього поняття представлено в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність», відповідно до якого, імпорт (імпорт товарів) - купівля (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів з ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами [3].

Поряд із визначенням, представленим у законі України, у науковій літературі також представлено низку підходів до тлумачення поняття імпортні операції. Зокрема, В.Є. Новицький розглядає імпорт як завезення на територію країни товарної маси за відповідно оформленою купівельною операцією із іншої країни для продажу і споживання продукції на теренах

країни-імпортера [7]. На наш погляд, таке визначення не охоплює усі операції, які відповідно до законодавства відносяться до імпорту, оскільки обмежує коло угод лише тими, які здійснюються на території країни імпортера.

Подібним до попередньо розглянутого підходу є визначення О. В. Шкурупія, який визначає імпорт як процес, що передбачає купівлю продукції товарного та нетоварного характеру, виготовлену на території держави іноземного партнера для вжитку або подальшого продажу у територіальних межах країни-імпортера [8]. Як і у попередньому випадку, недоліком цього підходу є невіднесення до імпорту операцій тих, що здійснюються за межами країни імпорту відокремленими підрозділами вітчизняних компаній.

Більш широким є визначення А. Г. Савченко, який розглядає імпорт як сукупність товарної продукції та продукції сервісного характеру, котрі країна-контрагент за попередньою домовленістю купує у країн, що виступають у ролі іноземних партнерів [9]. Очевидно, що автор, пропонуючи своє визначення, намагався акцентувати увагу на тому, що об'єктом імпорту можуть бути як товари, так і послуги. У той самий час, відзначимо, що дискусійним є використаний автором термін «продукція сервісного характеру», що унеможливує однозначне сприйняття запропонованого підходу.

У цілому, усі зазначені визначення, попри існування значних розбіжностей у визначення того, чи належать до імпорту операції, які передбачають споживання продукції за кордоном відокремленими підрозділами вітчизняних компаній, мають спільну основу: імпортом визнаються операції купівлі товарів та послуг, за умови, що сторони угоди є суб'єктами господарської діяльності різних країн.

Відповідно до чинного законодавства, імпорту операції в Україні мають право здійснювати [3]:

- фізичні особи - громадяни України, іноземні громадяни та особи без

громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України і постійно проживають на території України;

- юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України (підприємства, організації та об'єднання всіх видів, включаючи акціонерні та інші види господарських товариств, асоціації, спілки, концерни, консорціуми, торговельні дома, посередницькі та консультаційні фірми, кооперативи, кредитно-фінансові установи, міжнародні об'єднання, організації та інші), в тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності;
- об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність;
- структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення, тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;
- спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України;
- Україна в особі її органів, місцеві органи влади і управління в особі створених ними зовнішньоекономічних організацій, які беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності, а також інші держави, які беруть участь у господарській діяльності на території України, діють як юридичні особи;
- інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами

України (рис. 1.1).

Зважаючи на виключно роль імпорту у забезпечення потреб населення та бізнесу у товарах та послугах, його масштаби постійно збільшуються. Це обумовлює впровадження урядом країни низки заборон, націлених на захист інтересів на національній безпеки країни.

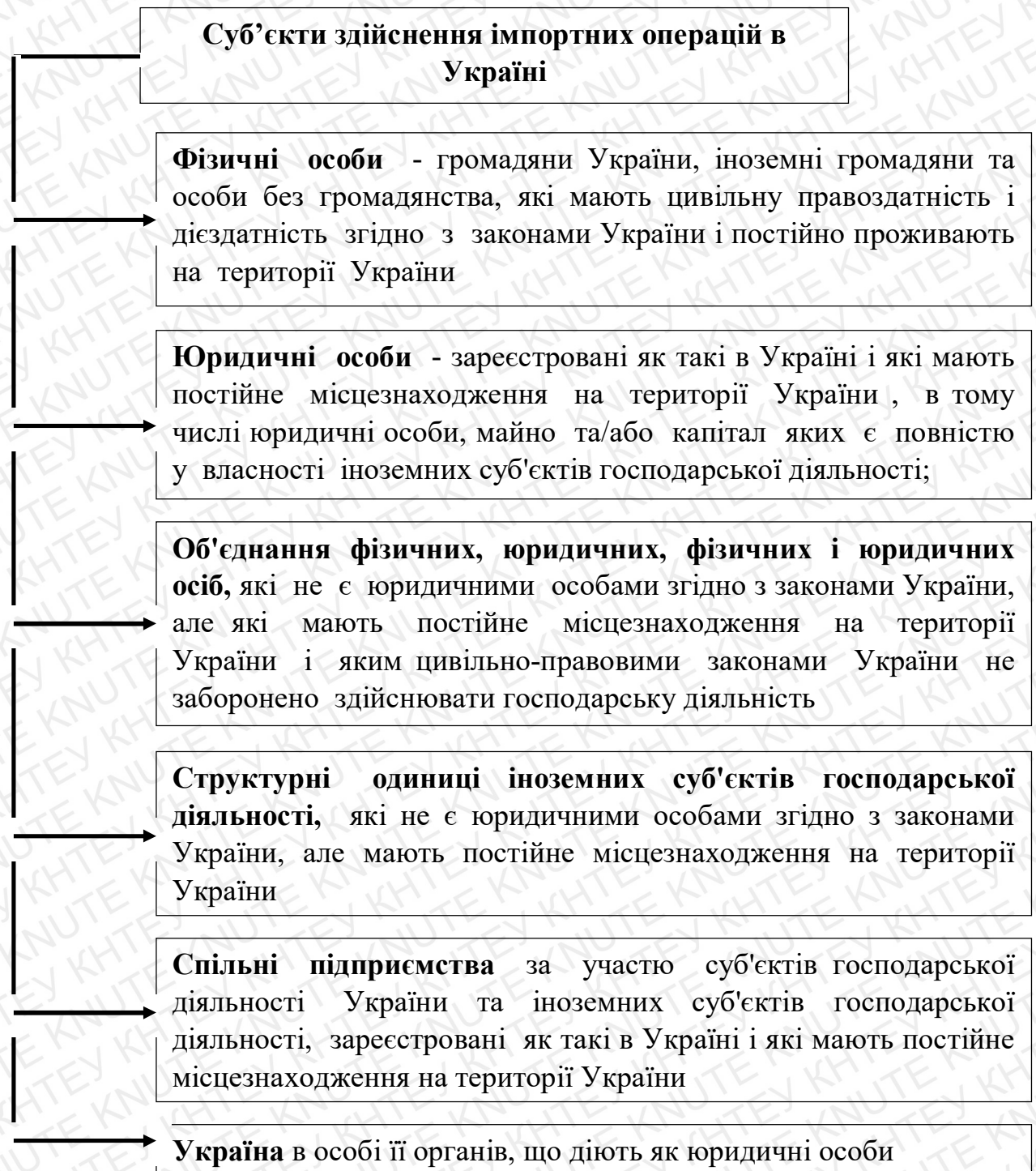


Рис. 1.1. Суб'єкти здійснення імпортних операцій в Україні

Джерело: [3]

Відповідно до чинного законодавства, наразі в Україні забороняється:

- імпорт або транзит будь-яких товарів, про які заздалегідь відомо, що вони можуть завдати шкоди суспільній моралі, здоров'ю чи становити загрозу життю населення, тваринному світу та рослинам, або призвести до заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, якщо стосовно транзитних товарів не вжито необхідних заходів для запобігання такої шкоди;
- імпорт продукції та послуг, що містять пропаганду ідей війни, расизму та расової дискримінації, геноциду тощо, які суперечать відповідним нормам Конституції України;
- імпорт товарів, які здійснюються з порушенням прав інтелектуальної власності [3].

На нинішньому етапі розвитку світового господарства успішність функціонування підприємств у значній мірі визначається наявністю у них можливостей ефективного залучення ресурсів, в тому числі з джерел, що знаходяться за межами національних кордонів. З огляду на це імпорт перетворюється нині у один з ключових елементів господарської діяльності вітчизняних підприємств, оскільки дозволяє їм мінімізувати витрати на придбання необхідних товарів та послуг. Здійснення імпортних операцій на сьогодні значною мірою впливає на розвиток вітчизняних підприємств, оскільки, по-перше, сприяє забезпеченню виробників необхідними ресурсами за цінами, що є нижчими за внутрішні; по-друге, дозволяє підприємствам закуповувати на зовнішніх ринках нові товари з метою їх подальшого перепродажу в Україні, що призводить до покращення фінансових результатів суб'єктів господарювання; по-третє, імпорт як наймасштабніша форма ЗЕД, сприяє посиленню взаємодії вітчизняних підприємств з зарубіжними партнерами і, відповідно, формуванню і розвитку в Україні культури ведення бізнесу.

У процесі здійснення імпорتنих операцій підприємство має вирішувати низку складних питань, які стосуються вибору умов, на яких буде укладено договір, партнерів, які забезпечуватимуть перевезення продукції, страхування, зберігання тощо. Усе це вимагає врахування низки чинників внутрішнього та зовнішнього середовища, та робить процес здійснення імпорتنих операцій складним для управління.

Зовнішні фактори здійснення імпорتنих операцій - це компоненти середовища, в якому функціонує підприємство-імпортер. Дія цих факторів не залежить від конкретного підприємства, навпаки, під їхнім впливом створюються відповідні умови для розвитку (чи гальмування) сфери зовнішньоторговельних операцій. Сфера впливу зовнішніх факторів може бути на рівні економіки країни, або мати регіональний чи галузевий характер.

Серед зовнішніх факторів науковці виділяють базові та доповнюючі. Базові фактори визначають організацію імпорту на макро- та мікроекономічному рівнях та її ефективність, а завдяки дії доповнюючих факторів суб'єкти господарської діяльності можуть коригуватися деякі елементи цієї системи, підвищуючи її ефективність. Характерним є те, що як зовнішні, так і внутрішні фактори можуть впливати на підприємство протягом тривалого періоду часу (постійно) або тимчасово.

Окрім класифікації підприємства на фактори зовнішнього та внутрішнього характеру, усі чинники впливу на імпортні операції підприємства поділяються на дві групи: економіко-фінансові, організаційно-правові. Кожна група представлена різноманітними факторами, які в той же час є взаємозалежними і характеризуються значним впливом один на одного.

Імпорт забезпечує для виробничих та індивідуальних споживачів, а також для країни, до якої ввозяться товари, низку додаткових переваг та можливостей. Це зокрема:

- доступ до дешевих та більш якісних товарів готових виробів, сировинних та інших матеріалів та комплектуючих деталей;
- наповнення ринку дефіцитними товарами або товарами, які взагалі не виробляються на національній території;
- зростання конкуренції та стимулювання завдяки цьому оптимізації, підвищення виробництва на національній території;
- налагодження сталих виробничих зв'язків щодо кооперування виробництва з інонаціональними партнерами;
- розвиток технології завдяки поширенню ввезення науково містких товарів.

В Україні, відповідно до чинного законодавства, імпорتنі операції здійснюються із додержанням низки принципів. Одним з ключових є принцип суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, який полягає у тому, що народ України має виключне право самостійно та незалежно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність на території України, керуючись законами, що діють на її території.

Ще одним важливим принципом є принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва, що полягає у праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки та здійснювати їх в будь-яких формах, які прямо не заборонені чинними законами України. При цьому усі суб'єкти зобов'язані додержуватися при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності порядку, встановленого законами України.

Принцип юридичної рівності і недискримінації полягає у рівності перед законом всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності, в тому числі держави, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

Принцип верховенства закону, у свою чергу, передбачає, що регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється тільки законами України, а застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови менш сприятливі, ніж ті, які встановлені законами України, забороняється.

Принцип захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, полягає у тому, що Україна як держава: забезпечує рівний захист інтересів всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності на її території згідно з законами України, а також здійснює рівний захист всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за межами України згідно з нормами міжнародного права [3].

Отже, імпортна операція це - комерційна діяльність, що пов'язана з закупівлею та ввезенням в Україну іноземних товарно-матеріальних цінностей для їх наступної реалізації на внутрішньому ринку або використання у виробничо-господарській діяльності. На імпорт впливає багато факторів, а також імпорт забезпечує для виробничих та індивідуальних споживачів і для країни, до якої ввозяться товари, низку додаткових переваг та можливостей, а саме: доступ до дешевих та більш якісних товарів готових виробів, сировинних та інших матеріалів та комплектуючих деталей, наповнення ринку дефіцитними товарами або товарами, які взагалі не виробляються на національній території; зростання конкуренції та стимулювання завдяки цьому оптимізації, підвищення виробництва на національній території, налагодження сталих виробничих зв'язків щодо кооперування виробництва з інонаціональними партнерами, розвиток технології завдяки поширенню ввезення науково містких товарів.

Імпортна діяльність відіграє знану роль у діяльності вітчизняних

виробничих підприємств. В результаті залучення у міжнародну торгівлю підприємство-імпортер має можливість отримати доступ до дешевих та якісних сировини та комплектуючих, необхідних для виробництва готової продукції. Імпортна діяльність сприяє також інноваційному оновленню виробничих фондів вітчизняних підприємства, і, відповідно, зниженню витрат виробництва та підвищенню якості продукції.

1.2 Характеристика нормативно-правового середовища здійснення імпорتنих операцій

Зважаючи на роль та значення імпорتنих операцій у розвитку вітчизняної економіки, їх здійснення регламентується значною кількістю нормативно-правових актів, що дозволяє збалансувати інтереси держави, бізнесу та суспільства.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється за допомогою:

- законів України;
- передбачених в законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції;
- економічних заходів оперативного регулювання (валютно-фінансового, кредитного та іншого) в межах законів України;
- рішень недержавних органів управління економікою, які приймаються за їх статутними документами в межах законів України;
- угод, що укладаються між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності і які не суперечать законам України.

Регулювання імпорتنих операцій в Україні здійснюється з метою: забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України; стимулювання прогресивних структурних

змін в економіці, в тому числі зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України; створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки України в систему світового поділу праці та її наближення до ринкових структур розвинутих зарубіжних країн.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється:

- Україною як державою в особі її органів в межах їх компетенції;
- недержавними органами управління економікою (товарними, фондовими, валютними біржами, торговельними палатами, асоціаціями, спілками та іншими організаціями координаційного типу), що діють на підставі їх статутних документів;
- самими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на підставі відповідних координаційних угод, що укладаються між ними.

Основним нормативно-правовим актом, що регламентує здійснення імпорتنих операцій в Україні, є Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [3]. Так, цей нормативно-правовий акт визначає право на здійснення імпорту, право, яке застосовується для регулювання імпорتنих договорів, основи регулювання імпорتنих операцій, і, зокрема, ключові засади державного регулювання у цій сфері, правила страхування та ліцензування імпорتنих операцій тощо.

Справляння митних платежів при здійсненні імпорتنих операцій регулюється Митним [1] та Податковим [2] кодексами України. Так, згідно зі ст. 3 Митного кодексу України «при здійсненні митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, застосовуються норми законів України та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, чинні на день митної декларації органом доходів і зборів України»[1].

Порядок здійснення розрахунків при імпорті регламентується Законом України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» [4], відповідно до якого виручка резидентів в іноземній валюті в результаті здійснення експорту товарів підлягає зарахуванню на валютні рахунки у банках, в строки, вказані в контрактах, але не пізніше 180 календарних днів з дати митного оформлення (вантажної митної декларації, іншого документа, що засвідчує виконання робіт чи надання послуг).

Державна фіскальна служба України [10] контролює своєчасність здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленний законом строк, за дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до чинного законодавства, торгових патентів.

Розглядаючи нормативно-правове середовище здійснення імпорتنих операцій в Україні, необхідно відзначити, що всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають рівне право здійснювати будь-які її види, прямо не заборонені законами України, незалежно від форм власності та інших ознак.

Фізичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність з моменту набуття ними цивільної дієздатності згідно з законами України. Фізичні особи, які мають постійне місце проживання на території України, мають зазначене право, якщо вони зареєстровані як підприємці згідно з Законом України "Про підприємництво"[5]. Фізичні особи, які не мають постійного місця проживання на території України, мають зазначене право, якщо вони є суб'єктами господарської діяльності за законом держави, в якій вони мають постійне місце проживання або громадянами якої вони є. Юридичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну

діяльність відповідно до їх статутних документів з моменту набуття ними статусу юридичної особи [5].

Іноземні суб'єкти господарської діяльності, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність на території України, мають право на відкриття своїх представництв на території України. Акредитацію філій і представництв іноземних банків здійснює Національний банк України відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність" [6]. Реєстрацію представництв інших іноземних суб'єктів господарської діяльності здійснює центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики протягом шістдесяти робочих днів з дня подання іноземним суб'єктом господарської діяльності документів на реєстрацію.

Україна самостійно формує систему та структуру державного регулювання імпорتنих операцій на її території. При цьому державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності має забезпечувати: захист економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; створення рівних можливостей для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності розвивати всі види підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів і здійснення інвестицій; заохочення конкуренції та ліквідацію монополізму в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Держава та її органи не мають права безпосередньо втручатися в імпорتنі операції суб'єктів цієї діяльності, за винятком випадків, коли таке втручання здійснюється згідно з цим та іншими законами України.

Відповідно до законодавства України, найвищим органом, що здійснює державне регулювання імпорتنих операцій, є Верховна Рада України [11], до компетенції якої належать:

- прийняття, зміна та скасування законів, що стосуються імпорту;
- затвердження головних напрямів зовнішньоекономічної політики України;

- розгляд, затвердження та зміна структури органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- укладання міжнародних договорів України відповідно до законів України про міжнародні договори України та приведення чинного законодавства України у відповідність з правилами, встановленими цими договорами;
- затвердження нормативів обов'язкового розподілу валютної виручки державі та місцевим Радам народних депутатів України, ставок та умов оподаткування, митного тарифу, митних зборів та митних процедур України при здійсненні імпорتنих операцій;
- встановлення спеціальних режимів зовнішньоекономічної діяльності на території України;
- затвердження списків товарів, імпорт яких забороняється [3].

Кабінет Міністрів України [12] вживає заходів до здійснення зовнішньоекономічної політики України відповідно до законів України; здійснює координацію діяльності міністерств, державних комітетів та відомств України по регулюванню імпорту; координує роботу торговельних представництв України в іноземних державах; приймає нормативні акти управління з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України; проводить переговори і укладає міжурядові договори України з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України про міжнародні договори України, забезпечує виконання міжнародних договорів України з питань зовнішньоекономічної діяльності всіма державними органами управління, підпорядкованими Кабінету Міністрів України, та залучає до їх виконання інші суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності на договірних засадах; здійснює заходи щодо забезпечення раціонального використання коштів Державного валютного фонду України.

Національний банк України [13] здійснює зберігання і використання золотовалютного резерву України та інших державних коштовностей, які забезпечують платоспроможність України; представляє інтереси України у відносинах з центральними банками інших держав, міжнародними банками та іншими фінансово-кредитними установами та укладає відповідні міжбанківські угоди; регулює курс національної валюти України до грошових одиниць інших держав; здійснює облік і розрахунки по наданих і одержаних державних кредитах і позиках, провадить операції з централізованими валютними ресурсами, які виділяються з Державного валютного фонду України у розпорядження Національного банку України; виступає гарантом кредитів, що надаються суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності іноземними банками, фінансовими та іншими міжнародними організаціями під заставу Державного валютного фонду та іншого державного майна України.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі [14] забезпечує проведення єдиної зовнішньоекономічної політики при здійсненні суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності виходу на зовнішній ринок, координацію їх зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі відповідно до міжнародних договорів України; здійснює контроль за додержанням всіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності чинних законів України та умов міжнародних договорів України; проводить антидемпінгові, антисубсидиційні та спеціальні розслідування у порядку, визначеному законами України; виконує інші функції відповідно до законів України і Положення про центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики.

Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі здійснює оперативне державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні відповідно до законодавства України; приймає рішення про порушення і проведення антидемпінгових, антисубсидиційних або спеціальних

розслідувань та застосування відповідно антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів; приймає рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань у межах компетенції, визначеної законами України [3].

Законодавством України також визначаються норми страхування та ліцензування імпорتنих операцій. Зокрема, страхування імпорتنих операцій в Україні здійснюється комерційними страховими компаніями, а також іншими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, до статутного предмету діяльності яких входять страхові операції (страхування). Вибір страхової компанії (страхувача) здійснюється суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності самостійно. Страхування імпорتنих операцій з боку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснюється в Україні на договірних засадах і є добровільним, якщо інше не передбачено законами України.

Ліцензування імпорتنих операцій, в свою чергу, визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання дозволу на здійснення суб'єктом імпорту) товарів.

Ліцензування імпорту товарів запроваджується в Україні в разі: різкого погіршення стану платіжного балансу та зовнішніх платежів (якщо інші заходи є неефективними);

- різкого скорочення або мінімального розміру золотовалютних резервів;
- необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки;

- імпорту золота та срібла, крім банківських металів; необхідності застосування заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника у випадках зростання імпорту в Україну, що завдає значної шкоди або загрожує завданням значної шкоди національному товаровиробнику подібного або безпосередньо конкуруючого товару. Таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується на строк, який дає змогу не допустити завдання значної шкоди або компенсувати завдану значну шкоду національному товаровиробнику і дає йому можливість відновити його прибутковість; необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав;
- необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України;
- необхідності застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань [3].

Таким чином, здійснений аналіз засвідчив, що система регулювання імпорتنих операцій в Україні є достатньо комплексною. У межах компетенції до цього процесу залучені усі органи державного управління, а правові норми здійснення імпорту включено у низку нормативно-правових актів, зокрема: Митний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Закон України Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті, Закон України «Про підприємництво», Закон України "Про банки і банківську діяльність". Існуюча систем нормативно-правового регулювання імпорту у цілому відповідає міжнародним нормам та націлена на забезпечення захисту усіх учасників імпорتنих операцій.

1.3 Методичні підходи до оцінки ефективності імпорتنих операцій підприємства

Одним з ключових понять у менеджменті ЗЕД є ефективність імпорту, що у найбільш загальному вигляді являє собою співвідношення доходів підприємства, отриманих у результаті здійснення імпортової операції, та витрат, понесених для отримання цих доходів. В науковій літературі виділяють дві групи показників економічної ефективності імпорту:

- показники ефективності, які визначаються на основі віднесення результатів до витрат і, як правило, визначаються у відносних одиницях (відсотках та індексах);
- показники ефекту, які визначаються через абсолютні величини, що мають вартісний вимір та обчислюються як різниця між результатами і витратами [15].

Необхідно зауважити, що економічний ефект сам по собі недостатньо характеризує зовнішньоекономічну діяльність підприємства. Для більш повної її характеристики важливо знати, з якими витратами отриманий цей ефект, однаковий ефект може бути досягнутий за різних витрат. Тому необхідно отриманий результат порівняти з тими витратами, за допомогою яких він отриманий, тобто зіставити одну абсолютну величину — дохід від ЗЕД з іншою абсолютною величиною - витратами. Таке зіставлення дозволить отримати ефективність — відносну величину, придатну до компаративного аналізу.

При обчисленні показників ефекту та ефективності ЗЕД важливо дотримуватися наступних принципів:

- ✧ **повноти** — передбачає врахування при обчисленні показників ефективності усіх витрат підприємства-суб'єкта ЗЕД, а також усіх елементів доходу підприємства за зовнішньоекономічною операцією;
- ✧ **порівнянності** — передбачає доцільність порівняння отриманих показників ефективності з показниками основних конкурентів,

середньогалузевими, еталонними тощо. Доцільним є також порівняння показників ефективності ЗЕД з аналогічними операціями на внутрішньому ринку з метою виявлення доцільності здійснення зовнішньоекономічної операції. Сам по собі показник ефективності підприємства свідчить про економічну доцільність реалізації операції, а порівняння з аналогічним показником дозволяє виявити резерви підвищення ефективності діяльності компанії.

▲ **співставності** — усі величини, що використовуються при обчисленні показників ефективності мають бути співставними у часі та за обсягами [8] .

На практиці ефективність імпорту найчастіше розраховується як відношення доходу від імпорту до витрат на його здійснення. При імпорті, визначаючи структуру витрат, необхідно зважати на мету імпортової операції: залежно від того, як використовується імпортований товар на підприємстві (для проміжного споживання чи для перепродажу), склад імпортованих витрат буде неоднаковим.

У випадку, коли товар використовується для подальшого перепродажу, до загальних імпортованих витрат ($V_{\text{ІМЗП}}$) включаються: витрати на закупівлю товарів за контрактом ($V_{\text{ЗАК}}$), витрати на здійснення імпортової операції (витрати, понесені імпортером відповідно до умови Інкотермс 2010, у тому числі транспортні витрати ($V_{\text{ТР}}$), витрати на страхування ($V_{\text{ІСТ}}$), митні платежі при імпорті ($V_{\text{М}}$) тощо) — $V_{\text{ІМ}}$, інші витрати при імпорті (витрати на укладання угоди - $V_{\text{УУ}}$, витрати на обслуговування угоди — $V_{\text{ОУ}}$ тощо) - $V_{\text{ІМІ}}$.

Таким чином, загальні імпортовані витрати у випадку, коли товар використовується для подальшого перепродажу, розраховуються за формулою:

$$V_{\text{ІМЗП}} = V_{\text{ЗАК}} + V_{\text{ІМ}} + V_{\text{ІМІ}} \quad (1.1)$$

У випадку, коли імпортна продукція використовується для проміжного споживання, до складу витрат додаються також витрати на експлуатацію об'єкту імпорту на підприємстві ($V_{ЕКCI}$). Загальні витрати ($V_{ІМЗС}$) обчислюються за формулою:

$$V_{ІМЗС} = V_{ЗАК} + V_{ІМ} + V_{ІМІ} + V_{ЕКCI} \quad (1.2)$$

Базова ефективність імпорту, в залежності від напрямку використання імпортової продукції, розраховується наступним чином:

- базова ефективність імпорту, спрямованого на перепродаж ($E_{ІМП}$), розраховується як співвідношення доходу від реалізації товару на внутрішньому ринку ($D_{РВР}$) до загальних витрат при імпорті:

$$E_{ІМП} = D_{РВР} / V_{ІМЗП} \quad (1.3)$$

Ефект імпорту, спрямованого на перепродаж ($E\Phi_{ІМП}$), розраховується як різниця між доходом від реалізації товару на внутрішньому ринку ($D_{РВР}$) та загальними витратами при імпорті:

$$E\Phi_{ІМП} = D_{РВР} - V_{ІМЗП} \quad (1.4)$$

- базова ефективність імпорту для внутрішнього споживання ($E_{ІМС}$), розраховується як співвідношення доходу від використання імпортованих товарів для виробничих потреб ($D_{ВІ}$) до загальних витрат при імпорті:

$$E_{ІМС} = D_{ВІ} / V_{ІМЗП} \quad (1.5)$$

Ефект від імпорту для внутрішнього споживання ($E\Phi_{ІМС}$), розраховується як різниця між доходом від використання імпортованих товарів для виробничих потреб ($D_{ВІ}$) та загальними витратами при імпорті:

$$E\Phi_{ІМС} = D_{ВІ} - V_{ІМЗП} \quad (1.6)$$

Окрім власне показників ефективності імпорту, результативність імпортних операцій можна оцінити через показники господарської діяльності підприємства-імпортера. До них належать:

- абсолютна зміна прибутків підприємства. Даний показник розраховується як різниця між прибутком фірми у звітному та базовому роках і дає змогу оцінити динаміку рентабельності ЗЕД.
- абсолютна зміна обсягів реалізації імпортової продукції. Даний показник розраховується як різниця між обсягами реалізації у звітному та базисному роках. Даний показник дозволяє відслідкувати зростання обсягів продажів підприємства у натуральних величинах, а отже є більш прийнятним для практичного застосування, оскільки позбавлений впливу інфляційного фактору [16].

Окрім вищезгаданих показників ефективності, доцільність зовнішньоторговельних операцій може бути оцінена за наступними відносними індикаторами:

- рентабельність імпортової діяльності фірми у звітному році. Даний показник розраховується як відношення прибутків підприємства від здійснення імпорту до операційних витрат у звітному періоді;
- рентабельність активів підприємства. Розраховується як відношення прибутків від імпорту до обсягу активів компанії, що використовуються у ЗЕД. Попри існування такого показника у економічній літературі, рекомендації щодо виявлення тих активів, що сприяють здійсненню імпорту у працях науковців відсутні.

У працях вітчизняних та закордонних авторів під економічною ефективністю розуміють співвідношення між економічним ефектом та витратами на його досягнення. Різноманітність форм імпортних операцій та інтересів учасників зумовлюють множинність напрямків, за якими може бути досягнутий ефект у найближчому чи віддаленому майбутньому. Різні

критерії ефективності, в свою чергу, обумовлюють наявність різних методів розрахунку інтегрального показника.

Одним із найдієвіших методичних підходів є запропонований І.В.Багровою [17]. Його сутність полягає у комплексному підході до аналізу будь-якого виду зовнішньоекономічної діяльності. Цей підхід дозволяє визначити етапи аналізу. І етап – оцінка ефективності імпорتنих операцій. Для його пояснення, припустимо, що річний обсяг імпорتنих операцій можна уявити як добуток ціни одиниці продукції, кількості одиниць, які постачають згідно з контрактом, кількості контрактів, які було укладено протягом року. Зрозуміло, що приклад відповідає умовам, коли постачають один вид продукції, ціна її одиниці залишається постійною протягом року, постачання, передбачені окремими контрактами, рівноцінні.

ІІ етап – оцінка впливу факторів на рівень ефективності імпорتنих операцій. На цьому етапі виникає потреба застосування факторної моделі, яка здійснюється послідовно, від узагальненого показника через проміжні до похідних, які відтворюють особливості здійснення імпорتنих операцій. Після розробки факторної моделі слід проаналізувати похідні показники, на базі яких і здійснюється моделювання. Тут знадобиться метод «ланцюгових підстановок», сутність якого полягає в тому, що вплив різних факторів на узагальнений показник визначається шляхом послідовної заміни базових значень проміжних показників на ті, що аналізуються. За таких умов у першу чергу заміна здійснюється за кількісними показниками, а потім - за якісними. Якщо ж у формулі декілька кількісних і якісних показників, то послідовність підстановок визначається економічною логікою процесу.

Механізм застосування методу ланцюгових підстановок при оцінці ефективності ЗЕД є наступним:

Розрахунок загального відхилення фактичного показника від базового (минулорічного, середньогалузевого, планового тощо).

Розрахунок здійснюється за формулою:

$$\Delta E_I = E_{I3} - E_{IБ} \quad (1.7)$$

Встановлення кількісної залежності розрахованого відхилення від зміни окремих факторів. Для цього базову величину окремих показників послідовно замінюють їхньою фактичною величиною у звітному періоді, виконуючи після кожної заміни всі математичні розрахунки, що передбачені розрахунковою формулою. Так, якщо на ефективність імпорту впливають дохід від імпорту (D_I), контрактна вартість імпорту (KB_I), обсяг митних платежів ($B_{МП}$), витрати при імпорті ($B_{ІМ}$), то для визначення зміни ефективності ЗЕД за рахунок зміни доходу від імпорту, необхідним є обчислення проміжного показника ефективності, у якому будуть враховані фактичні значення імпортного доходу та базисні значення імпортних витрат:

$$E_I' = D_{I3} / (KB_{IБ} + B_{ІМБ} + B_{МПБ}) \quad (1.8)$$

Визначення впливу кожного фактора на загальне відхилення за рахунок порівняння підсумку розрахунку, одержаного після заміни величини кожного показника, з підсумком до заміни. Так, для оцінки впливу зміни доходів на зміну ефективності імпорту підприємства ($\Delta E_{Ід}$) необхідно від розрахованої E_I' відняти базовий показник ефективності $E_{IБ}$:

$$\Delta E_{Ід} = E_I' - E_{IБ}$$

Для визначення зміни ефективності імпорту за рахунок зміни витрат ($\Delta E_{Ів}$), необхідно від фактичного показника ефективності $E_{ІФ}$ відняти розраховану проміжну ефективність імпорту E_I' :

$$\Delta E_{Ів} = E_{ІФ} - E_I'$$

Число підстановок залежить від кількості факторів, а число порівнюваних розрахунків на одиницю більше, ніж кількість показників.

III етап даної методики - розрахунок резервів. Під резервами розуміють можливі поліпшення, що характеризують ефективність діяльності підприємства. З позицій управління як цілісної системи резерви поділяють на: організаційні, потенційні, перспективні. Оцінка резервів підвищення ефективності дозволяє керівництву адаптувати стратегію діяльності компанії до реалій економічного середовища, з огляду на що її застосування має, на нашу думку, стати обов'язковим елементом управління імпортом на усіх підприємствах-суб'єктах ЗЕД [17].

Оцінка ефективності імпорту може також бути доповнена розрахунком низки показників, що характеризують не окрему операцію, а імпорту діяльність компанії загалом (табл.1.1).

На сьогодні на ефективність імпортих операцій підприємства у значній мірі впливає низка факторів, до яких, зокрема, належать: цінова політика постачальників, коливання курсів валют, транспортні витрати, перебої у постачанні продукції тощо. З огляду на це, передумовою ефективною імпортою діяльності на вітчизняних підприємствах є: диверсифікована система джерел постачання, практика страхування валютних ризиків, ефективна логістика.

Таблиця 1.1

Показники ефективності імпортою діяльності підприємства

№	Показник	Позначення	Формула	Економічний зміст
1	Динаміка імпорту	I_{IM}	$I_{IM} = D_{IMn} / D_{IMn-1}$	Свідчить про співвідношення рівня вітчизняних та імпортих товарів у структурі пропозиції підприємства
2	Доходність імпортих операцій	$РД_{IM}$	$РД_{IM} = D_{РИМ} / O_{IM}$, де O_{IM} — фізичний обсяг імпорту	Показує середній рівень доходності імпортих операцій підприємства. Ситуація вважається сприятливою, коли доходність зростає, несприятливою — коли кількість операцій

				зростає, а середня дохідність знижується
3	Коефіцієнт концентрації імпорту	K_{KIM}	$K_{KIM1} = V_{IM3}/V_{IM}$, $K_{KIM2} = V_{IM4}/V_{IM}$, $K_{KIM3} = V_{IM5}/V_{IM}$, де V_{IM3} , V_{IM4} та V_{IM5} — вартість імпорتنих операцій 3-ма, 4-ма та 5-ма основними партнерами відповідно	Дозволяє оцінити ризики підприємства у зв'язку зі значним рівнем залежності від окремих підприємств та прийняти рішення про доцільність диверсифікації

Джерело: складено автором за [16, 17]

Аналіз літературних джерел показує, що сьогодні відсутня єдина методика оцінки ефективності імпорتنих операцій, що визначала б конкретні форми та методи розрахунку показників та враховувала б особливості функціонування підприємств у ринкових умовах господарювання. Усе зазначення формує необхідність узагальнення наявних методик оцінки ефективності імпорту та свідчить про актуальність проблеми дослідження.

На ефективність імпорتنих операцій значною мірою впливають також умови платежу. В аналітичній літературі існують кілька підходів щодо їх урахування. Ф. Бутинець [18] пропонує корегувати показник ефективності через застосування коефіцієнта кредитного впливу, однак порядок розрахунку цього показника для імпорتنих операцій не наводить. В. Козик вважає, що показник ефективності імпорту, скорегований на умови платежу, розраховується як відношення сумарного обсягу валютних платежів, зведених до року поставки та до номінальної

зовнішньоторговельної ціни товару. Показник повинен враховувати: частку частини загальної суми імпортного контракту, яка кредитується; відсотки за кредит; термін погашення кредиту; різницю у строках між датою поставки та датою чергового платежу; частку чергового платежу в загальній сумі контракту. Російські економісти розраховують коефіцієнт кредитного впливу як відношення результату операції з наданням комерційного кредиту до результату операції без такого кредиту.

Результати проведеного аналізу методик оцінки ефективності імпорту дозволили констатувати наступні проблеми, притаманні даному напрямку економічного аналізу на нинішньому етапі:

- відсутність єдиної системи показників оцінки ефективності імпортних операцій;
- наявність різних підходів щодо розрахунку окремих показників;
- вузькість застосування методик, що пропонуються;
- відсутність методик оцінки ефективності імпорту послуг, капіталу, робочої сили, операцій, пов'язаних з купівлею цінних паперів тощо.

На нашу думку напрямами вирішення зазначених проблем з урахуванням сучасних вимог є:

- розробка системи показників відповідно визначених критеріїв ефективності: локальних критеріїв, що базуються на ефекті для окремого підприємства, і народногосподарських, що орієнтовані на досягнення ефекту для держави; статичних показників — розрахованих на певну дату, і динамічних, що враховують зміни стану об'єкта; критеріїв абсолютної та порівняльної ефективності тощо;
- врахування при обчисленні показників впливу змін валютних курсів, умов платежу, чинника часу, альтернативи;
- розвиток методик аналізу окремих операцій (інвестиційних,

фінансових тощо);

- удосконалення методичного інструментарію аналізу через застосування при цьому економіко-математичних методів та інформаційних технологій.

Реалізація цих дій буде сприяти поглибленню висновків про ефективність імпорتنих операцій та вирішенню накопичених у практичній діяльності підприємств проблем.

На сьогоднішній день існує низка проблем, пов'язаних з оцінкою ефективності імпорتنих операцій, що ускладнює здійснення цього процесу на вітчизняних підприємствах. Висвітлені у науковій літературі методики часто є однобічними, що унеможливорює здійснення комплексної оцінки ефективності імпорتنих операцій. Ситуація ускладнюється також неможливістю комплементації наявних методик через неоднорідність підходів, що використовуються для розрахунку індикаторів ефективності.

Основними напрямками вирішення наявних проблем є формування єдиної методики, що дозволяла б оцінювати вплив усіх факторів на ефективність продажу за межі національних кордонів, та розробка на її основі прикладної програми, придатної для використання як на великих, так і на малих підприємствах-суб'єктах міжнародного бізнесу. Реалізація запропонованих заходів сприятиме спрощенню процедури оцінки ефективності імпорту та, відповідно, підвищенню прибутковості діяльності українських компаній на зовнішніх ринках.

Висновки до розділу 1

Імпортна операція це - комерційна діяльність, що пов'язана з закупівлею та ввезенням в Україну іноземних товарно-матеріальних цінностей для їх наступної реалізації на внутрішньому ринку або використання у виробничо-господарській діяльності.

Існуюча систем нормативно-правового регулювання імпорту у цілому відповідає міжнародним нормам та націлена на забезпечення захисту усіх учасників імпорتنих операцій. У межах компетенції до цього процесу залучені усі органи державного управління, а правові норми здійснення імпорту включено у низку нормативно-правових актів, зокрема: Митний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Закон України Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті, Закон України «Про підприємництво», Закон України "Про банки і банківську діяльність".

В науковій літературі виділяють дві групи показників економічної ефективності імпорту: показники ефективності, які визначаються на основі віднесення результатів до витрат; показники ефекту, які визначаються через абсолютні величини, що мають вартісний вимір та обчислюються як різниця між результатами і витратами. При обчисленні показників ефекту та ефективності ЗЕД важливо дотримуватися наступних принципів: повноти, порівнянності та співставності.

У цілому, етап оцінки ефективності імпорту є надзвичайно важливим для будь-якого підприємства, оскільки він дозволяє визначити вектори подальшого розвитку та вдосконалити процес здійснення імпорتنих операцій.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПАТ «НАЦІОНАЛЬНА АКЦІОНЕРНА КОМПАНІЯ «НАФТОГАЗ УКРАЇНА»

2.1. Аналіз фінансово-господарської діяльності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»

Національна акціонерна компанія “Нафтогаз України” є провідним підприємством паливно – енергетичного комплексу, однією з найбільших

компаній України. Нафтогаз є вертикально-інтегрованою нафтогазовою компанією, яка здійснює повний цикл операцій з розвідки та розробки родовищ, експлуатаційного та розвідувального буріння, транспортування та зберігання нафти і газу, постачання природного і скрапленого газу споживачам. Крім суто комерційної діяльності, компанія виконує важливу соціальну роль, забезпечуючи населення, бюджетні установи та комунальних споживачів природним газом за цінами, що встановлюються державою.

Відповідно до статуту підприємства, метою його діяльності є одержання прибутку від провадження господарської діяльності, сприяння структурній перебудові нафтової, газової та нафтопереробної галузей, підвищення рівня енергетичної безпеки держави, забезпечення ефективного функціонування та розвитку нафтогазового комплексу, задоволення потреб споживачів у сировині та паливно-енергетичних ресурсах.

Одним з ключових елементів аналізу діяльності будь-якого підприємства є оцінка його майнового стану та динаміки фінансових результатів. Інформаційною базою для аналізу є звіт про фінансові результати та баланс підприємства, представлені у додатках. У першу чергу необхідно відзначити, що у 2017 році відбулося істотне скорочення обсягів діяльності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»: обсяг чистого доходу, який був отриманий, скоротився на 61% та склав 221919,46 млн. грн., що є найменшим показником за весь досліджуваний період (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

**Динаміка фінансових результатів ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»
у 2013 – 2017 рр., тис. грн.**

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення				Відносне відхилення			
						2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	351044,86	368537,13	431785,17	574274,28	221919,46	17492,27	63248,04	142489,11	-352354,82	1,05	1,17	1,33	0,39
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	321183,07	349438,88	430385,32	568724,59	196062,57	28255,81	80946,44	138339,27	-372662,02	1,09	1,23	1,32	0,34
Валовий прибуток	29861,78	19098,25	1399,86	5549,69	25856,89	-10763,53	-17698,39	4149,84	20307,20	0,64	0,07	3,96	4,66
Інші операційні доходи	26446,16	6972,15	32052,75	8450,25	80035,04	-19474,01	25080,59	-23602,50	71584,79	0,26	4,60	0,26	9,47
Адміністративні витрати	3591,70	3446,32	4422,10	4243,11	3078,07	-145,38	975,78	-178,99	-1165,04	0,96	1,28	0,96	0,73
Витрати на збут	3941,67	3659,17	4430,92	4113,36	1671,88	-282,50	771,75	-317,56	-2441,48	0,93	1,21	0,93	0,41
Інші операційні витрати	57557,09	24778,97	63970,74	27540,12	87451,07	-32778,12	39191,78	-36430,63	59910,95	0,43	2,58	0,43	3,18
Фінансовий результат від операційної діяльності	-8797,34	2576,21	-39004,20	-10421,20	24298,70	11373,54	-41580,41	28583,00	34719,91	-0,29	-15,14	0,27	-2,33
Дохід від участі в капіталі	1002,10	11563,90	1243,60	14350,80	20065,53	10561,80	-10320,30	13107,20	5714,72	11,54	0,11	11,54	1,40
Інші фінансові доходи	12,13	16,41	13,49	18,25	1,52	4,28	-2,92	4,76	-16,74	1,35	0,82	1,35	0,08
Інші доходи	3032,65	2063,79	3509,51	2388,30	1,17	-968,86	1445,72	-1121,21	-2387,13	0,68	1,70	0,68	0,00
Фінансові витрати	125,16	4050,58	122,66	3969,57	7883,83	3925,43	-3927,93	3846,92	3914,25	32,36	0,03	32,36	1,99
Втрати від участі в капіталі	285,85	516,76	313,67	567,07	1442,71	230,92	-203,09	253,39	875,64	1,81	0,61	1,81	2,54
Інші витрати	3650,70	686,49	3963,32	745,27	133,89	-2964,21	3276,83	-3218,05	-611,38	0,19	5,77	0,19	0,18
Фінансовий результат до оподаткування:	-8812,17	10966,48	-38637,25	1054,24	34906,49	19778,65	-49603,73	39691,49	33852,25	-1,24	-3,52	-0,03	33,11
Витрати (дохід) з податку на прибуток	0,00	2425,51	0,00	189,76	390,18	2425,51	-2425,51	189,76	200,42	-	-	-	2,06
Чистий фінансовий результат	-8812,17	8540,97	-38637,25	864,48	34516,31	17353,14	-47178,22	39501,73	33651,83	-0,97	-4,52	-0,02	39,93

Протягом 2014 – 2016 рр. чистий дохід мав тенденцію до зростання, при чому спостерігалось постійне пришвидшення темпів його збільшення, у той час як у 2017 р., з огляду на зміну політики підприємства, відбулося стрімке зменшення обсягів доходів. При цьому, на відміну від попередніх періодів, собівартість підприємства у 2017 р. зменшилася ще сильніше, аніж чистий дохід, що дозволило підприємству збільшити валовий прибуток у 4,66 рази до 25856,89 млн. грн.

Окрім цього, у 2017 році істотно збільшилися інші операційні доходи (у 9,47 рази до 80035,04 млн. грн.), у той час як адміністративні та збутові витрат мали тенденцію до зменшення. Навіть попри те, що інші операційні витрати демонстрували найвищий за останні 5 років темп зростання, у 2-17 році вперше з 2014 р. ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» отримала прибуток від операційної діяльності у обсязі 24298,70 млн. грн.

У 2017 р. зріс також дохід від участі в капіталі (у 1,4 рази порівняно з попереднім періодом), тоді як фінансові та інші витрати мали тенденцію до зменшення. Як наслідок, у 2017 році фінансовий результат до оподаткування підприємства був додатним і після сплати податків підприємство отримало 23908,53 млн. грн. чистого прибутку.

У цілому, тенденція до зменшення чистого доходу підприємства є негативною, втім пов'язана з цим оптимізація витрати позитивно вплинула на підприємство та дозволила йому істотно покращити фінансовий результат.

У 2017 році відбулося також зменшення вартості майна ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» на 34% порівняно з 2016 роком. Таке зменшення було обумовлене, в першу чергу, значним скороченням дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги (на 95% до 1339,63 млн. грн.), дебіторської заборгованості за розрахунками з внутрішніх розрахунків (на 89% до 13519,27 млн. грн.), інших необоротних активів (на 72% до 291,48 млн. грн.) (табл. 2.2).

Таблиця 2.2.

**Динаміка активів ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»
у 2013 – 2017 рр., тис. грн.**

Показник	На 31.12. 2013	На 31.12. 2014	На 31.12. 2015	На 31.12. 2016	На 31.12. 2017	Абсолютне відхилення				Відносне відхилення			
						2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Нематеріальні активи	25,64	127,55	31,12	95,69	79,29	101,92	-96,43	64,57	-16,40	4,98	0,24	3,07	0,83
Незавершені капітальні інвестиції	124,30	53,22	162,83	1829,08	3205,37	-71,08	109,61	1666,26	1376,28	0,43	3,06	11,23	1,75
Основні засоби	108,54	814,71	113,21	1462,88	1381,06	706,17	-701,51	1349,67	-81,82	7,51	0,14	12,92	0,94
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1251,91	12360,88	1417,16	193743,99	205406,59	11108,98	-10943,73	192326,83	11662,59	9,87	0,11	136,71	1,06
інші фінансові інвестиції	221,75	238,13	248,36	2119,82	2119,82	16,37	10,24	1871,45	0,00	1,07	1,04	8,54	1,00
Довгострокова дебіторська заборгованість	15479,71	19545,22	17492,07	1220,76	11704,28	4065,51	-2053,15	-16271,31	10483,53	1,26	0,89	0,07	9,59
Відстрочені податкові активи	339,79	13855,28	346,58	32596,03	29560,80	13515,50	-13508,70	32249,45	-3035,23	40,78	0,03	94,05	0,91
Необоротні активи	17551,63	46995,00	19811,33	233068,26	253457,20	29443,38	-27183,67	213256,93	20388,94	2,68	0,42	11,76	1,09
Запаси	17672,87	2276,22	19970,35	15214,49	4492,90	-15396,66	17694,13	-4755,86	-10721,59	0,13	8,77	0,76	0,30
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	2894,51	36182,43	3270,79	29645,82	1339,63	33287,92	-32911,63	26375,03	-28306,19	12,50	0,09	9,06	0,05
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	15451,41	17966,99	17460,09	15920,68	1405,42	2515,58	-506,90	-1539,41	-14515,26	1,16	0,97	0,91	0,09
з бюджетом	10,07	97,21	11,38	7,26	103,98	87,14	-85,83	-4,11	96,72	9,65	0,12	0,64	14,31
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	245,35	297,57	277,24	13,95	542,61	52,22	-20,33	-263,29	528,66	1,21	0,93	0,05	38,90
Дебіторська заборгованість за розрахунками з внутрішніх розрахунків	1192,61	16054,34	1347,65	122847,94	13519,27	14861,73	-14706,69	121500,30	-109328,68	13,46	0,08	91,16	0,11
Інша поточна дебіторська заборгованість	991,16	689,84	1120,01	6186,04	5392,41	-301,31	430,16	5066,03	-793,62	0,70	1,62	5,52	0,87
Поточні фінансові інвестиції	267,79	281,88	302,60	2847,92	2794,37	14,09	20,73	2545,31	-53,54	1,05	1,07	9,41	0,98
Гроші та їх еквіваленти	317,63	1453,18	358,92	6413,40	4242,18	1135,55	-1094,26	6054,48	-2171,22	4,58	0,25	17,87	0,66
Витрати майбутніх періодів	7,89	3,62	10,92	0,83	0,54	-4,27	7,30	-10,10	-0,28	0,46	3,02	0,08	0,66
Інші оборотні активи	275771,25	234221,86	361747,94	1051,76	291,48	-41549,39	127526,09	-360696,18	-760,28	0,85	1,54	0,00	0,28
Оборотні активи	314822,53	309525,12	405877,89	200150,09	34124,79	-5297,40	96352,77	-205727,81	-166025,30	0,98	1,31	0,49	0,17
Баланс	332374,15	356520,12	425689,22	433218,34	287581,99	24145,97	69169,10	7529,12	-145636,36	1,07	1,19	1,02	0,66

Загалом, зменшення у 2017 р. вартості активів було обумовлене, в першу чергу, скороченням оборотних активів на 83%, тоді як вартість необоротних активів зросла на 9%.

У результаті, у 2017 році відбулися значні зміни у структурі майна ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»: якщо на початку досліджуваного періоду оборотні активи склали 94,72% майна, то у 2017 р. на них припадало усього 11,87% (рис. 2.1).

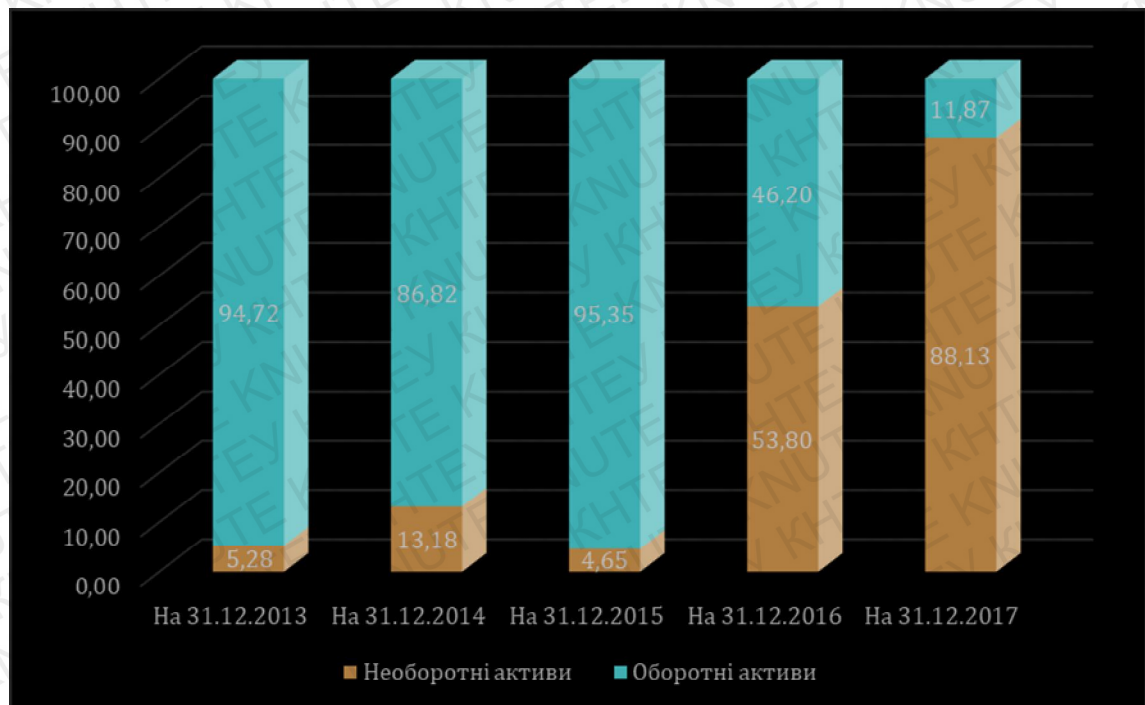


Рис. 2.1. Структура активів ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у 2013 – 2017 рр., %

Поряд зі зміною вартості активів підприємства, відбулося також скорочення його капіталу. При цьому зміни, які мали місце у цій сфері, були позитивними: власний капітал збільшився у 2017 році у 2,8 рази до 57813,31 млн. грн., у той час як довгострокові забезпечення скоротилися на 84%, а поточні зобов'язання – на 49%.

Відзначимо, що навіть попри позитивні тенденції 2017 р., власний капітал не досяг рівня 2013 р., у той час як поточні зобов'язання і забезпечення все ще є вищими за аналогічний показник на початок досліджуваного періоду (табл. 2.3).

Таблиця 2.3.

**Динаміка пасивів ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»
у 2013 – 2017 рр., тис. грн.**

Показник	На 31.12. 2013	На 31.12. 2014	На 31.12. 2015	На 31.12. 2016	На 31.12. 2017	Абсолютне відхилення				Відносне відхилення			
						2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Зареєстрований (пайовий) капітал	556471,1	556471,1	556471,1	55647,1	55647,1	0,00	0,00	-50082,39	0,00	1,00	1,00	0,10	1,00
Додатковий капітал	0,00	0,00	968,53	12686,76	15711,81	0,00	968,53	11718,23	3025,05	-	-	13,10	1,24
Резервний капітал	21,57	21,57	21,57	36,25	106,72	0,00	0,00	14,68	70,47	1,00	1,00	1,68	2,94
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	28473,91	34145,72	35307,64	2361,52	36425,23	5671,82	1161,92	-32946,12	34063,71	1,20	1,03	0,07	15,42
Неоплачений капітал	4,84	4,84	4,84	4,84	4,84	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Власний капітал	84147,43	89819,24	91949,69	20654,08	57813,31	5671,82	2130,45	-71295,61	37159,23	1,07	1,02	0,22	2,80
Довгострокові кредити банків	28438,61	34979,49	30082,36	0,00	0,00	6540,88	-4897,13	-30082,36	0,00	1,23	0,86	0,00	-
Інші довгострокові зобов'язання	25223,21	845,73	25266,86	48030,92	6452,36	-24377,49	24421,13	22764,06	-41578,57	0,03	29,88	1,90	0,13
Довгострокові забезпечення	26,21	4,54	26,21	34,21	38,86	-21,67	21,67	8,00	4,65	0,17	5,78	1,31	1,14
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	53688,03	35829,75	55375,42	48065,13	6491,21	-17858,28	19545,67	-7310,29	-41573,92	0,67	1,55	0,87	0,14
Короткострокові кредити банків	500,49	576,74	600,39	21895,08	20233,86	76,25	23,65	21294,69	-1661,22	1,15	1,04	36,47	0,92
Поточна кредиторська заборгованість за: товари, роботи, послуги	66135,36	81386,71	94606,84	331,99	18154,99	15251,36	13220,13	-94274,85	17823,01	1,23	1,16	0,00	54,69
розрахунками з бюджетом	54203,39	65006,79	77619,25	60832,47	17349,09	10803,40	12612,47	-16786,78	-43483,39	1,20	1,19	0,78	0,29
розрахунками зі страхування	1,99	1,78	2,85	53916,00	41362,21	-0,21	1,07	53913,15	-12553,79	0,89	1,60	18901,02	0,77
розрахунками з оплати праці	27,75	29,17	39,74	4341,47	22017,91	1,42	10,57	4301,73	17676,44	1,05	1,36	109,26	5,07
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	57587,61	65829,68	82465,45	1706,17	1706,17	8242,07	16635,77	-80759,28	0,00	1,14	1,25	0,02	1,00
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	0,00	0,00	0,00	3067,10	306,69	0,00	0,00	3067,10	-2760,42	-	-	-	0,10
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	15945,61	17881,60	22834,11	70180,37	87720,10	1935,99	4952,51	47346,26	17539,73	1,12	1,28	3,07	1,25
Інші поточні зобов'язання	136,51	158,66	195,48	148228,48	14426,45	22,16	36,81	148033,01	-133802,04	1,16	1,23	758,29	0,10
Поточні зобов'язання і забезпечення	194538,70	230871,13	278364,11	364499,13	223277,46	36332,43	47492,97	86135,03	-141221,67	1,19	1,21	1,31	0,61
Баланс	332374,15	356520,12	425689,22	433218,34	287581,99	24145,97	69169,10	7529,12	-145636,36	1,07	1,19	1,02	0,66

Загалом, наразі структура капіталу ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» характеризується переважанням у ній позикового капіталу: з огляду на те, що у 2014 – 2016 рр. спостерігалася тенденція до постійного нарощування обсягів поточних зобов'язань та забезпечень, що призвело до збільшення їх частки у структурі пасивів з 58,53% до 84,14%, навіть позитивні зрушення, які відбувалися у 2017 р., не дозволили оптимізувати ситуацію (рис. 2.2).

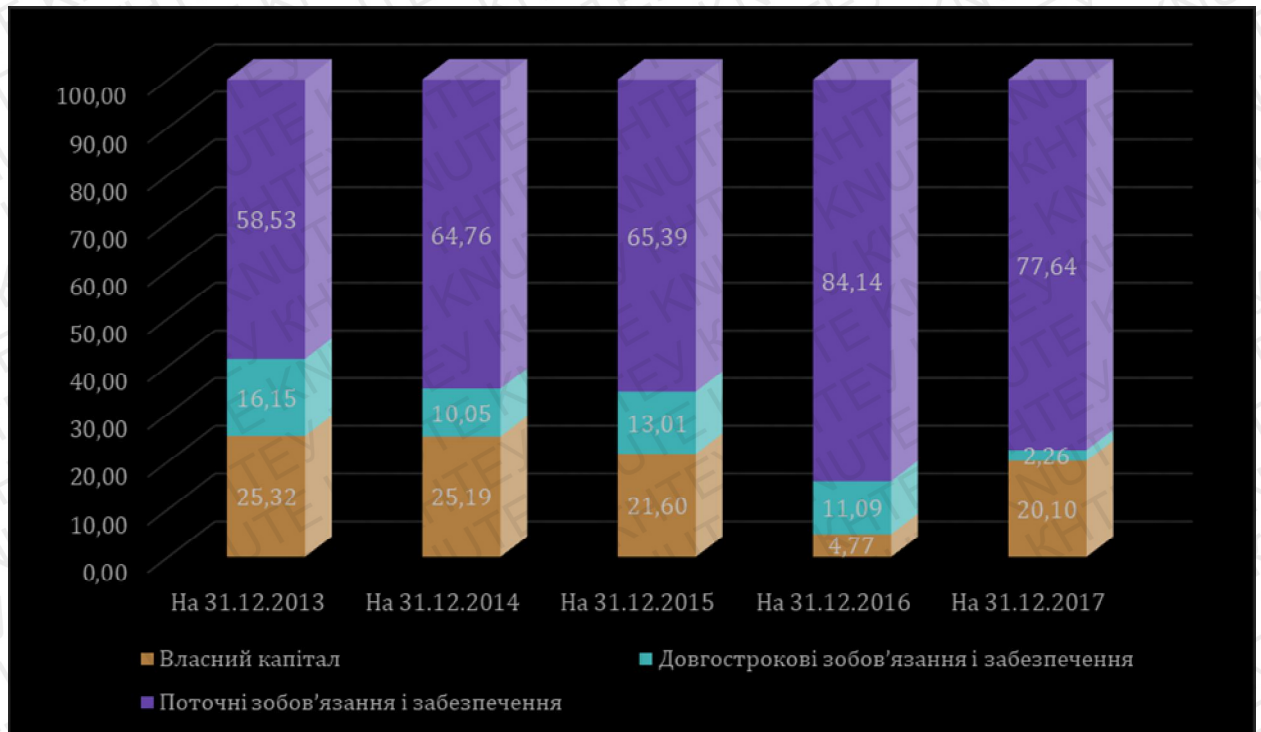


Рис. 2.2. Структура пасивів ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у 2013 – 2017 рр., %

Загалом, можна констатувати, що основними проблемами підприємства є наразі скорочення обсягів діяльності, а також високий рівень залежності від позикового капіталу. При цьому, 2017 рік характеризувався одночасно позитивними та негативними змінами: саме на останній досліджуваний період припало скорочення чистого доходу ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна», натомість протягом цього року відбулася оптимізація структури капіталу, а також

перегляд політики управління витратами, що призвело до отримання підприємством прибутків.

На основі балансу нами було розраховано також показники ліквідності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» (табл. 2.4).

Таблиця 2.4.

Динаміка показників ліквідності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у 2013 – 2017 рр.

Показник	На 31.12. 2013	На 31.12. 2014	На 31.12. 2015	На 31.12. 2016	На 31.12. 2017	Абсолютне відхилення			
						2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Коефіцієнт покриття	1,62	1,34	1,46	0,55	0,15	-0,28	0,12	-0,91	-0,40
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,53	1,33	1,39	0,51	0,13	-0,20	0,06	-0,88	-0,37
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,00	0,01	0,00	0,02	0,02	0,00	-0,01	0,02	0,00
Чистий оборотний капітал, млн. грн.	120275	78650	127502	-164349	-189153	-41625	48852	-291852	-24803

Проведені розрахунки засвідчують, що рівень ліквідності підприємства протягом досліджуваного періоду істотно зменшився. Скорочення оборотних активів, про яке йшлося вище, на тлі збільшення обсягів поточної заборгованості обумовили зниження коефіцієнта покриття з 1,62 ДО 0,15. Аналогічною була також тенденція зміни коефіцієнта швидкої ліквідності, який скоротився за останні 5 років з 1,53 до 0,13. Натомість у останні 2 роки відбулося підвищення коефіцієнта абсолютної ліквідності, втім, навіть попри це, цей показник нині є значно нижчим за нормативне значення (0,2).

Чистий оборотний капітал протягом останніх років також мав тенденцію до зменшення, і нинішній його обсяг - -1891153 млн. грн.

дозволяє говорити про те, що операційна діяльність підприємства фінансується за рахунок позикових ресурсів.

Показники платоспроможності також погіршилися за останні 5 років (табл. 2.5).

Таблиця 2.5.

Динаміка показників платоспроможності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у 2013 – 2017 рр.

Показник	На 31.12. 2013	На 31.12. 2014	На 31.12. 2015	На 31.12. 2016	На 31.12. 2017	Абсолютне відхилення			
						2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Коефіцієнт автономії	0,25	0,25	0,22	0,05	0,20	0,00	-0,04	-0,17	0,15
Коефіцієнт фінансування	0,34	0,34	0,28	0,05	0,25	0,00	-0,06	-0,23	0,20
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,38	0,25	0,31	-0,82	-5,54	-0,13	0,06	-1,14	-4,72
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	1,43	0,88	1,39	-7,96	-3,27	-0,55	0,51	-9,34	4,69

Так, як видно з представленої таблиці, коефіцієнт автономії зменшився за останні 5 років з 0,25 до 0,2, хоча найнижче значення показника спостерігалось у 2016 р., що вказує на позитивні зрушення, що мали місце у 2017 р. Коефіцієнт фінансування також зменшився, що свідчить про істотне переважання у структурі капіталу зовнішніх джерел фінансування. Від'ємні значення коефіцієнту маневреності власного капіталу та коефіцієнта забезпеченості власними оборотними коштами свідчать про відсутність у ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» власних фінансових ресурсів для фінансування операційної діяльності.

Тенденцію до погіршення за останні роки мали також показники ділової активності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз

Україна»: це свідчить про те, що обсяги майнових ресурсів підприємства не відповідають його нинішньому фінансовому стану і є доцільність переглянути політику управління майновими ресурсами (табл. 2.6).

Таблиця 2.6.

Динаміка показників ділової активності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у 2014 – 2017 рр.

Показник	2014	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення		
					2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Коефіцієнт оборотності активів	1,69	1,25	1,47	0,52	-0,4	0,2	-1,0
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	5,32	3,25	3,62	1,53	-2,1	0,4	-2,1
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	21,71	21,13	27,76	11,03	-0,6	6,6	-16,7
Коефіцієнт оборотності основних засобів	3157,12	3465,44	3921,53	1184,01	308,3	456,1	-2737,5
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	4,97	4,96	6,32	3,94	0,0	1,4	-2,4
Строк погашення дебіторської заборгованості	16,58	17,04	12,97	32,64	0,5	-4,1	19,7
Строк погашення кредиторської заборгованості	67,67	110,77	99,51	236,05	43,1	-11,3	136,5

З огляду на те, що у 2017 році ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» вперше за тривалий період отримало прибуток, показники рентабельності, на відміну від інших, мали позитивну динаміку: коефіцієнт рентабельності активів збільшився до 0,06, власного капіталу – 0,42, а діяльності – до 0,11. Така динаміка показників рентабельності вказує на позитивні зрушення у сфері управління витратами та дає

підстави вважати, що за збереження тенденцій, що сформувалися у 2017 р., можна очікувати на покращення фінансового стану підприємства (табл. 2.7).

Таблиця 2.7.

Динаміка показників рентабельності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у 2014 – 2017 рр.

Показник	2014	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення		
					2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Коефіцієнт рентабельності активів	0,00	-0,11	-0,03	0,06	-0,11	0,09	0,08
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,00	-0,45	-0,11	0,42	-0,45	0,33	0,54
Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,00	-0,09	-0,02	0,11	-0,09	0,07	0,13

Загалом, здійснений аналіз свідчить про необхідність реалізації на підприємстві комплексу заходів, що дозволять збільшити обсяги діяльності та оптимізувати фінансовий стан, зокрема, знизити рівень залежності від зовнішніх джерел фінансування, а також скоротити витрати.

2.2. Дослідження зовнішньоекономічної діяльності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»

ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» є активним учасником зовнішньоекономічної діяльності. Основною сферою ЗЕД підприємства нині є імпорт газу, втім, підприємство також імпортує з-за кордону нафту, устаткування, необхідне для забезпечення функціонування, а також звертається до зарубіжних консультантів для отримання високоякісних консалтингових послуг.

Відповідно до статуту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна», основними напрямками діяльності підприємства нині є

постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ; постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ за нерегульованим тарифом; постачання нафти, скрапленого газу та газового конденсату; створення та експлуатація транзитних міждержавних систем транспортування нафти, нафтопродуктів і природного газу; концентрація фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних проектів, налагодження ефективної взаємодії між юридичними особами, акціонером яких є підприємство; розроблення єдиної технічної та економічної стратегії розвитку; проведення єдиної технічної політики, у тому числі з питань охорони праці, промислової та пожежної безпеки, запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, організація та координація науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт з питань діяльності, робіт, пов'язаних з виробництвом і застосуванням нової техніки, розробленням і впровадженням передових технологій у сфері видобування, зберігання, транспортування, переробки та розподілу нафти і природного газу; забезпечення реалізації інвестиційних проектів у нафтогазовому комплексі; регулювання інвестиційної політики; організація та виконання геологорозвідувальних робіт, пов'язаних з пошуком нафти і газу та виявленням геотермального потенціалу, експлуатація нафтових, газових і газоконденсатних родовищ; участь у реалізації міжнародних проектів у нафтогазовому комплексі; комплексне освоєння ресурсів нафти, газу і газового конденсату із застосуванням передових методів розвідки і розробки родовищ та нових технологічних процесів переробки і вилучення цінних компонентів, що містяться в них; розвиток, експлуатація і ремонт лінійної частини та об'єктів магістральних нафтопроводів, магістральних газопроводів, підземних сховищ газу, конденсатопроводів та розподільних газопроводів тощо.

Така широта функцій підприємства дозволяє зробити висновок щодо того, що імпорт газу хоча і є основним напрямом діяльності підприємства, все ж є не єдиним напрямом, у якому розвивається підприємство.

Протягом досліджуваного періоду витрати на імпорт газу складали у середньому від 20 до 30% собівартості продукції, при чому виявити чітку тенденцію у коливання частки імпорту газу у витратах неможливо (рис. 2.3).

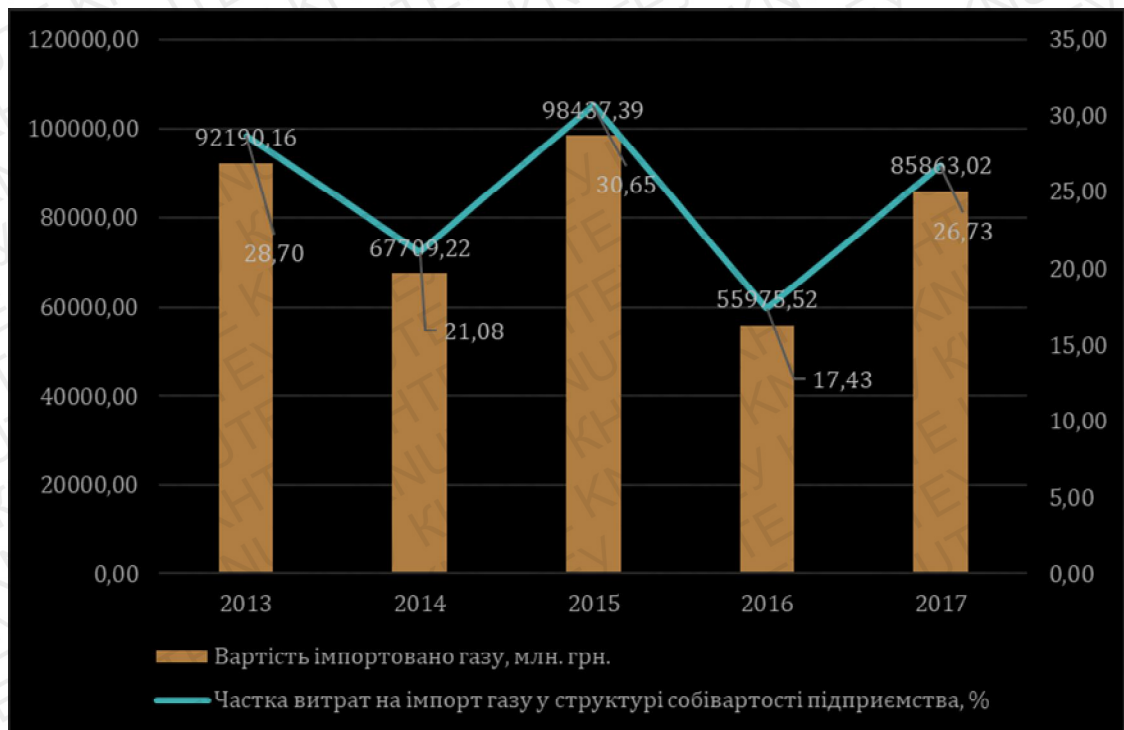


Рис. 2.3. Частка витрат на імпорт природного газу у витратах ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»

Джерело: складено на даних Державного комітету статистики та досліджуваного підприємства

Протягом усього досліджуваного періоду поставки природного газу ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» здійснювалися з Німеччини (347035,50 тис. дол. США у 2013 р. та 847762,30 тис. дол. США у 2017 р.), Угорщини (250347,41 тис. грн. у 2013 р. та 178894,60 тис. грн. у 2017 р.). Досить регулярними були також поставки газу з Австрії та Польщі (за виключенням 2014 р.), Люксембургу та Швейцарії (у 2014 – 2017 рр.). У 2014 – 2016 рр. досить активно також здійснювалися поставки з Норвегії.

Російська Федерація була ключовим постачальником природного газу до України у 2013 – 2015 рр., втім у 2016 та 2017 рр. поставки припинилися (табл. 2.8).

Загалом, наразі можна констатувати зменшення імпорту природного газу в Україну, що пов'язано, в першу чергу, з надзвичайно складною економічною ситуацією та браком коштів на придбання палива.

Таблиця 2.8.

**Динаміка імпорту природного газу ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»
у 2013 – 2017 рр., тис. дол. США**

Країна-постачальник	2013	2014	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення			
						2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Усього	11538192,16	5694635,60	4507206,60	2190822,80	3227932,90	-5843556,56	-1187429,00	-2316383,80	1037110,10
Австрія	217538,79	0,00	47545,80	91093,50	11197,00	-217538,79	47545,80	43547,70	-79896,50
Велика Британія	0,00	0,00	117602,60	166701,90	127259,40	0,00	117602,60	49099,30	-39442,50
Італія	0,00	0,00	0,00	117499,80	15868,80	0,00	0,00	117499,80	-101631,00
Люксембург	0,00	2077,20	41943,30	42175,50	40735,00	2077,20	39866,10	232,20	-1440,50
Німеччина	347035,50	976460,30	940000,20	507426,10	847762,30	629424,80	-36460,10	-432574,10	340336,20
Польща	38225,10	0,00	8278,70	147347,30	343227,20	-38225,10	8278,70	139068,60	195879,90
Словаччина	0,00	2140,70	0,00	3876,80	55348,80	2140,70	-2140,70	3876,80	51472,00
Угорщина	250347,41	448999,80	874480,50	31583,90	178894,60	198652,39	425480,70	-842896,60	147310,70
Франція	0,00	0,00	4463,60	397060,00	237925,50	0,00	4463,60	392596,40	-159134,50
Чехія	0,00	0,00	0,00	29088,50	55600,70	0,00	0,00	29088,50	26512,20
Швейцарія	0,00	23841,70	200441,30	654805,90	1314113,60	23841,70	176599,60	454364,60	659307,70
Мальта	0,00	0,00	0,00	674,90	0,00	0,00	0,00	674,90	-674,90
Норвегія	0,00	300996,70	595455,70	1488,70	0,00	300996,70	294459,00	-593967,00	-1488,70
Російська Федерація	10685045,36	3940119,20	1676994,90	0,00	0,00	-6744926,16	-2263124,30	-1676994,90	0,00

Джерело: складено на даних Державного комітету статистики та досліджуваного підприємства

Загалом, протягом досліджуваного періоду відбулося скорочення фізичних обсягів імпорту природного газу ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у 2 рази: з 27972035,1 м³ у 2013 р. до 13942421,8 м³ у 2017 р. При цьому певне зростання спостерігалось у 2017 р., тоді як до цього динаміка була спадною.

Ключовою зміною досліджуваного періоду стало припинення імпорту газу з Російської Федерації. Поряд із цим, перелік постачальників газу для України істотно розширився, за рахунок, зокрема, Італії, Чехії (поставки здійснювалися у 2016 – 2017 рр.), Мальти (поставка була здійснена у 2016 р.), Словаччини (імпорт здійснювався у 2014 та 2016-2017 рр.) (рис. 2.4).

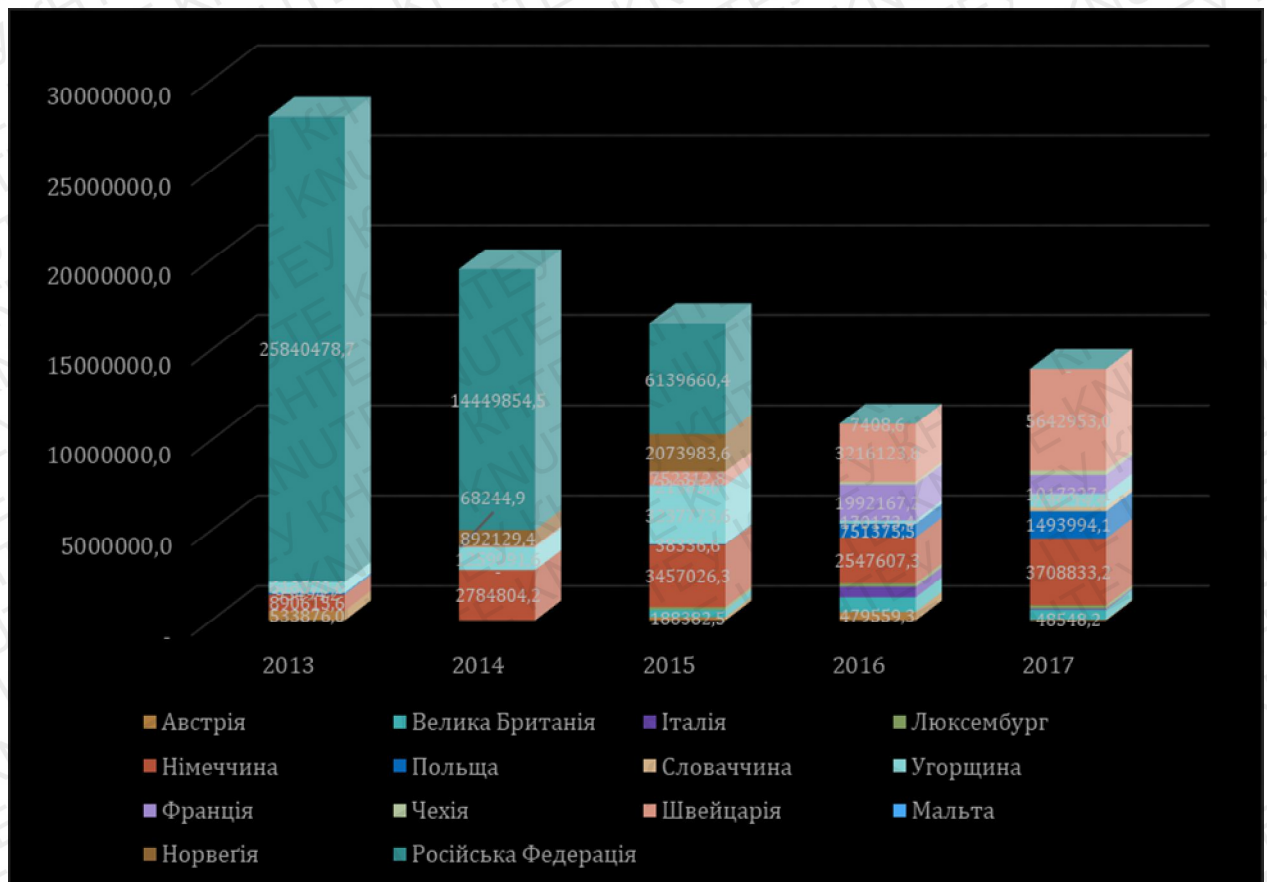


Рис. 2.4. Динаміка фізичних обсягів імпорту природного газу ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у 2013 – 2017 рр, м³

Джерело: складено на даних Державного комітету статистики та досліджуваного підприємства

Дані рис. 2.4. ілюструють, що ситуація і сфері імпорту природного газу істотно змінилася за останні роки. Зокрема, у 2013 спостерігався високий рівень концентрації імпорту, а обсяги поставок були у 2 рази вищими за нинішні. Поступово рівень географічної концентрації імпорту істотно знизився, тоді як обсяги поставок істотно скоротилися.

Наразі, основним партнером ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» є Швейцарія, на яку припадає 40,71% імпорту, Німеччина (26,26%) та Польща (10,63%). Натомість на початку досліджуваного періоду 92,61% усіх поставок здійснювалися з Російської Федерації (рис. 2.5).

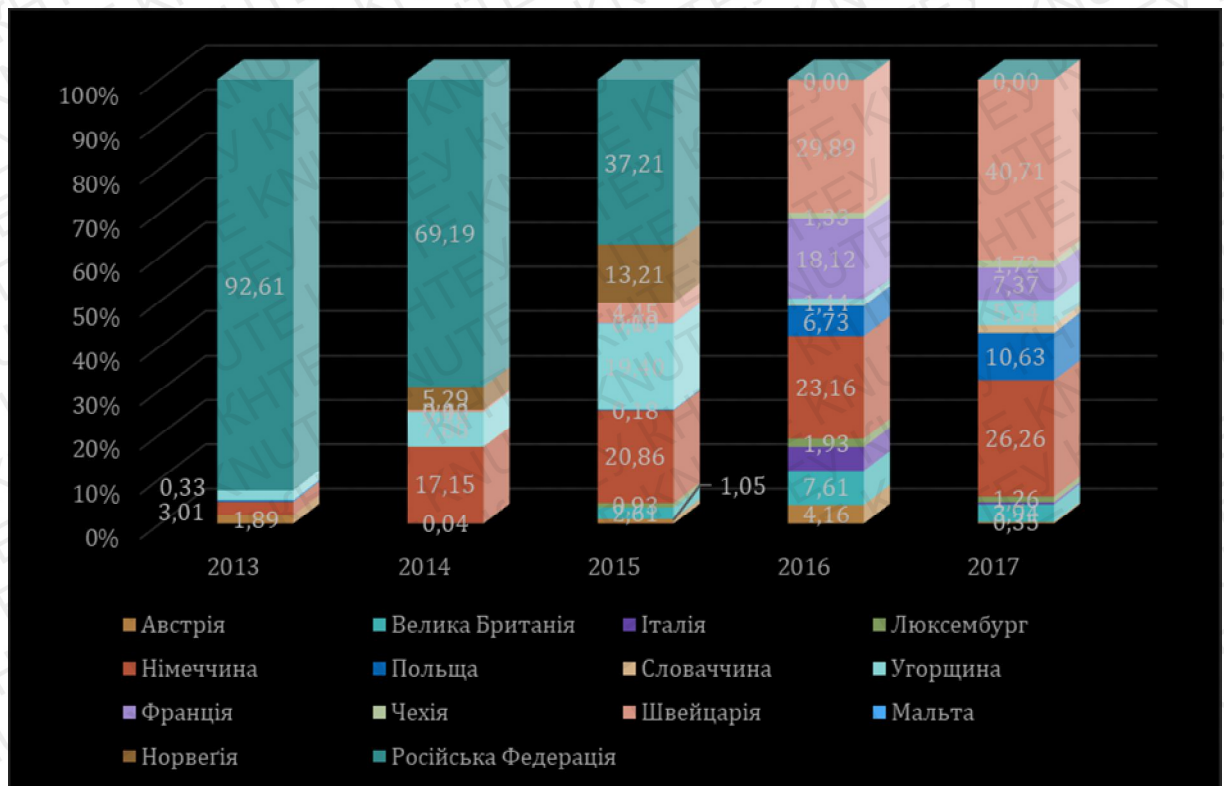


Рис. 2.5. Географічна структура імпорту природного газу ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у 2013 – 2017 рр, м³

Джерело: складено на даних Державного комітету статистики та досліджуваного підприємства

Розглядаючи імпорتنі операції підприємства, необхідно також зазначити, що ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»

активно закуповує за кордоном також устаткування для газової промисловості, що, як зазначалося, є одним із напрямів її діяльності, відповідно до статуту. Так, наразі до основних товарних груп імпорту належать фільтри-коалесери, фільтри-сепаратори, фільтри тонкого очищення (табл. 2.9).

Таблиця 2.9.

**Динаміка обсягів імпорту приладів для газової промисловості
ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у 2013 –
2017 рр., тис. грн.**

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення			
						2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Імпорт за товарами									
Фільтри-коалесери	17343,89	18869,70	23240,81	30711,13	10587,38	1525,81	4371,11	7470,32	-20123,75
Фільтри-сепаратори	22814,40	14591,06	1069,49	4239,97	19754,67	-8223,34	-13521,57	3170,48	15514,70
Фільтри тонкого очищення	6717,32	1770,93	8141,40	2146,36	20328,90	-4946,40	6370,47	-5995,03	18182,54
Усього	46875,61	35231,69	32451,70	37097,46	50670,95	-11643,92	-2779,99	4645,76	13573,49
Імпорт за країнами									
Німеччина	26390,97	16671,64	17627,76	19038,42	26404,63	-9719,33	956,13	1410,65	7366,21
Франція	20484,64	18560,05	14823,93	18059,04	24266,32	-1924,59	-3736,12	3235,11	6207,27
Усього	46875,61	35231,69	32451,70	37097,46	50670,95	-11643,92	-2779,99	4645,76	13573,49

Протягом досліджуваного періоду структура товарного імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» була неоднаковою: у 2013 р. основною статтею закордонних закупівель були фільтри-сепаратори (на них припадало 48,67% поставок), тоді як у 2017 р. основним товаром, який закуповувався за кордоном, були фільтри тонкого очищення (рис. 2.6).

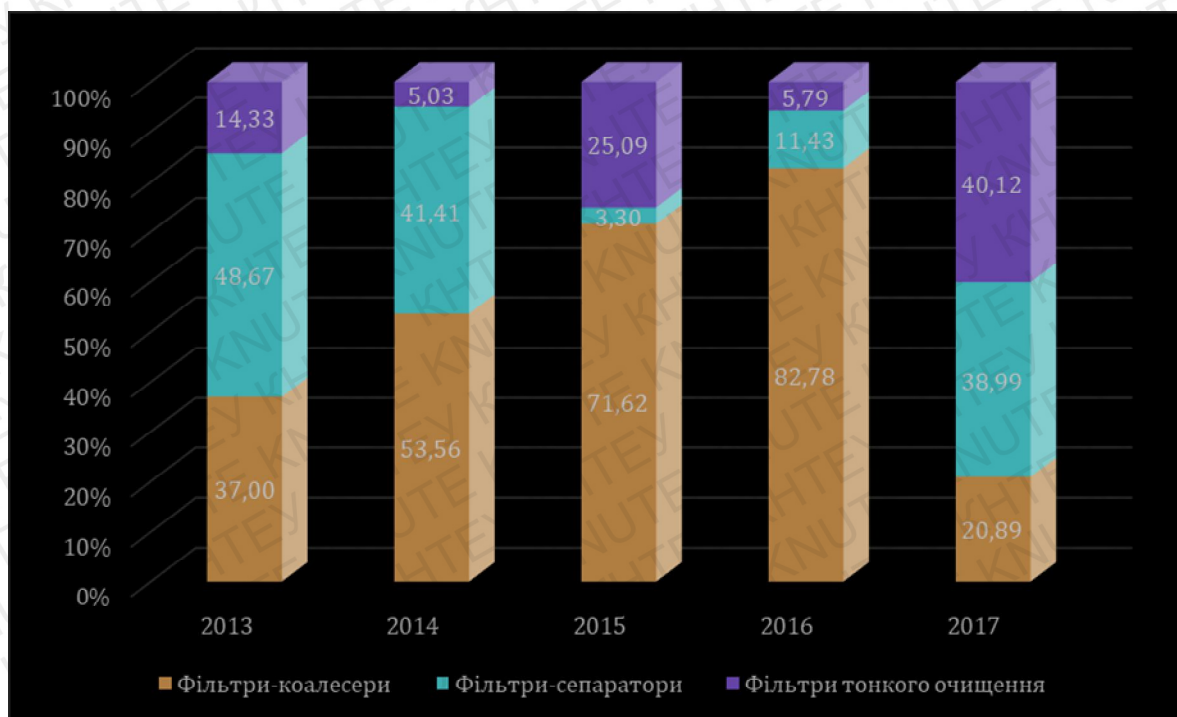


Рис. 2.6. Товарна структура імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у 2013 – 2017 рр, %

Загалом, можна стверджувати, що товарна структура імпорту підприємства визначається його потребами, таким чином, кожного року закуповується той чи інший тип обладнання, що є необхідним для переоснащення підприємства.

Поряд із фільтрувальними установками підприємство закуповує за кордоном також реактиви, а також періодично реалізує масштабні інвестиційні проекти, у межах яких здійснює імпорт необхідного обладнання.

У географічній структурі товарного імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» протягом досліджуваного періоду переважали поставки устаткування з Німеччини, при цьому у 2014 р. переважна частина імпорту припадала на Францію. Окрім цього, зауважимо, що різниця між обсягами поставок з цих країн є незначною, що пояснюється близькістю приладів, які пропонуються постачальниками, за якістю та ціною (рис. 2.7).



Рис. 2.7. Географічна структура імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у 2013 – 2017 рр, %

У цілому, на основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що зовнішньоекономічна діяльність підприємства у цілому є достатньо диверсифікованою. Основним напрямом ЗЕД підприємства є, наразі, імпорт природного газу, на який припадає близько 30% витрат підприємства. Протягом останніх років відбулися істотні зміни ц структурі імпорту, що пов'язано з політичною ситуацією в Україні. Окрім імпорту газу, ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» також закуповує за кордоном устаткування для газової промисловості, при чому за останні роки відбулося зростання обсягів поставок за незмінності географічної структури та номенклатури імпорту.

2.2. Оцінка ефективності імпортних операцій ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»

Важливим елементом аналізу імпортних операцій підприємства є оцінка їх ефективності. Проведення подібних розрахунків дозволяє оцінити, наскільки економічно обґрунтованими є рішення підприємства у

сфері імпорту, а також виявити проблемні аспекти діяльності та напрями їх вирішення.

Оцінюючи імпортні операції ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна», у першу чергу необхідно провести аналіз ефективності імпорту природного газу. Специфіка такої оцінки полягає у тому, що операції з цим товаром не підпадають під класичний алгоритм проведення експортно-імпортних операцій, і, відповідно, перелік витрат, які використовуються для оцінки, буде відрізнятися від того, що використовується для розрахунку показників ефективності імпорту товарів.

У першу чергу зазначимо, що, відповідно до митного тарифу України, ставка мита на природний газ складає 0%. Окрім цього, природний газ не є підакцизним товаром. При цьому наразі при поставках природного газу в Україну сплачується ПДВ, оскільки у 2014 р. зміни до податкового кодексу, які передбачали скасування ПДВ при імпорті природного газу, були скасовані Законом України № 732-VII від 28.01.2014 «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України».

До витрат, які несе ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» при імпорті природного газу, належать: витрати на транспортування газу, витрати на зберігання природного газу у сховищі, витрати на фільтрування природного газу. Результати розрахунків ефективності імпорту природного газу підприємством представлені у табл. 2.10.

Як видно з представленої таблиці, наразі імпорт цього ресурсу є досить ефективним, хоча у 2017 році відбулося зменшення рівня ефективності операцій. Окрім цього, зауважимо, що здійснені нами розрахунки базуються на обсягах грошових коштів, які мають бути сплачені підприємству за газ. При цьому наразі ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» має значні обсяги дебіторської

заборгованості, що свідчить про те, що значна частина поставленого газу не була оплачена споживачами.

Таблиця 2.10.

**Динаміка показників ефективності імпорту природного газу ПАТ «Національна акціонерна компанія
«Нафтогаз Україна» у 2013 – 2017 рр., тис. грн.**

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення				Відносне відхилення			
						2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1493526669,6	1091445248,4	1332357314,2	756136199,5	1181423441,4	-40208142,12	24091206,58	-57622111,47	42528724,19	0,73	1,22	0,57	1,56
Повні витрати на імпорт газу, тис. дол. США	115381921,6	56946356,0	45072066,0	21908228,0	32279329,0	-5843556,56	-1187429,00	-2316383,80	1037110,10	0,49	0,79	0,49	1,47
Повні витрати на імпорт газу, тис. грн., в тому числі	921901553,6	677092172,8	984373921,4	559755225,4	858630151,4	-24480938,07	30728174,86	-42461869,60	29887492,60	0,73	1,45	0,57	1,53
Вартість газу за контрактом	564581730,4	414658017,6	602840433,2	331604593,1	525833691,0	-14992371,29	18818241,57	-27123584,01	19422909,79	0,73	1,45	0,55	1,59
Витрати на транспортування газу	84622671,1	43586181,8	95094682,6	42097378,2	74016720,4	-4103648,93	5150850,08	-5299730,44	3191934,22	0,52	2,18	0,44	1,76
Витрати на зберігання газу	87702240,3	82978144,1	88907772,1	73729038,9	86481289,6	-472409,62	592962,79	-1517873,32	1275225,07	0,95	1,07	0,83	1,17
Витрати на фільтрування газу	31344652,8	23021133,9	33468713,3	19031677,7	29193425,1	-832351,89	1044757,95	-1443703,57	1016174,75	0,73	1,45	0,57	1,53
ПДВ	153650258,9	112848695,5	164062320,2	93292537,6	143105025,2	-4080156,35	5121362,48	-7076978,27	4981248,77	0,73	1,45	0,57	1,53
Ефект від імпорту газу	571625116,0	414353075,5	347983392,8	196380974,1	322793290,0	-15727204,05	-6636968,28	-15160241,86	12641231,59	0,72	0,84	0,56	1,64
Коефіцієнт ефективності імпорту газу	1,62	1,61	1,35	1,35	1,38	-0,01	-0,26	0,00	0,03	1,00	0,84	1,00	1,02

Поряд із оцінкою ефективності імпорту природного газу нами було також проведено розрахунки показників ефективності імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» устаткування.

У першу чергу нами було розраховано показники ефективності імпорту фільтрів-коалесерів. Імпорт підприємства здійснювався на умові СІР Київ, таким чином, усі витрат, пов'язані з доставкою продукції на територію ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» ніс постачальник.

Протягом досліджуваного періоду рівень ефективності імпорту був високим, при чому значних змін показника ефективності не відбувалося. З огляду на те, що фільтри використовуються підприємством для внутрішнього споживання, у якості бази для порівняння нами було обрано ціну аналогічної продукції на внутрішньому ринку. Зважаючи на те, що рівень ефективності за досліджуваний період істотно не змінювався, можна констатувати, що за останні 5 років відбулося також істотне здороження продукції і на території України (табл. 2.11).

Імпорт фільтрів-сепараторів протягом досліджуваного періоду був менш ефективним порівняно з попередньою товарною групою, проте показники за операціями з цією продукцією також були прийнятними та мали тенденцію до зростання (табл. 2.12).

Загалом, можна зробити висновок, що наявність стійких зв'язків з виробниками устаткування забезпечує ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» вигідні умови для здійснення імпорту. Це, в свою чергу, справляє позитивний вплив на діяльність самого підприємства, та, окрім цього, сприяє зменшенню витрат на фільтрування газу, що є одним із факторів якості операційної діяльності підприємства. На наш погляд, ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» доцільно і надалі концентрувати зусилля на підтриманні стійких зв'язків з закордонними виробниками обладнання, оскільки така стратегічна співпраця може бути конкурентною перевагою підприємства.

Таблиця 2.11.

**Динаміка показників ефективності імпорту фільтрів-коалесерів ПАТ «Національна акціонерна компанія
«Нафтогаз Україна» у 2013 – 2017 рр., тис. грн.**

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення				Відносне відхилення			
						2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Вартість імпортової продукції на ринку України	51017,28	51454,95	68311,83	90487,43	31155,61	437,67	16856,88	22175,60	-59331,82	1,01	1,33	1,32	0,34
Контрактна вартість імпортової продукції	17343,89	18869,70	23240,81	30711,13	10587,38	1525,81	4371,11	7470,32	-20123,75	1,09	1,23	1,32	0,34
Митні платежі	20986,15	22832,39	28121,43	37160,51	12810,78	1846,23	5289,04	9039,09	-24349,74	1,09	1,23	1,32	0,34
Валові витрати при імпорті	38330,04	41702,09	51362,23	67871,64	23398,16	3372,05	9660,15	16509,41	-44473,49	1,09	1,23	1,32	0,34
Ефект імпорту	12687,24	9752,87	16949,60	22615,79	7757,45	-2934,38	7196,73	5666,19	-14858,34	0,77	1,74	1,33	0,34
Коефіцієнт ефективності імпорту	1,33	1,23	1,33	1,33	1,33	-0,10	0,10	0,00	0,00	0,93	1,08	1,00	1,00

**Динаміка показників ефективності імпорту фільтрів-сепараторів ПАТ «Національний
«Нафтогаз Україна» у 2013 – 2017 рр., тис. грн.**

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення		
						2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015
Вартість імпортової продукції на ринку України	63887,53	41150,15	3042,27	12130,89	56895,50	-22737,39	-38107,87	9088,68
Контрактна вартість імпортової продукції	22814,40	14591,06	1069,49	4239,97	19754,67	-8223,34	-13521,57	3170,48
Митні платежі	27605,48	17655,24	1294,13	5130,41	23903,20	-9950,24	-16361,10	3836,71
Валові витрати при імпорті	50419,88	32246,30	2363,62	9370,38	43657,86	-18173,58	-29882,68	7006,82
Ефект імпорту	13467,65	8903,85	678,65	2760,51	13237,64	-4563,81	-8225,20	2081,63
Коефіцієнт ефективності імпорту	1,27	1,28	1,29	1,29	1,30	0,01	0,01	0,01

Найбільш ефективним з-поміж розглянутих був імпорт фільтрів тонкого очищення. Ці прилади є найбільш дорогими з-поміж тих, які систематично закуповуються ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна», втім вартість аналогічного обладнання в Україні є ще вищою. Зазначене свідчить про правильність рішення ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» щодо придбання цієї продукції за кордоном та перспективність цього напрямку ЗЕД (табл. 2.13).

У цілому, проведений аналіз свідчить, що наразі зовнішньоекономічна діяльність ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» є диверсифікованою та розгалуженою, втім існує необхідність перегляду умов розрахунків за імпортований газ на території України, оскільки саме значні обсяги дебіторської заборгованості нині є однією з ключових проблем підприємства.

Складна економіко-політична ситуація в Україні обумовила значні складності для досліджуваного підприємства, оскільки у досить обмежений період підприємству довелося реалізувати кроки щодо зміни системи зовнішньоекономічної діяльності та пошуку нових партнерів. Можна констатувати, що ситуація, яка наразі склалася на підприємстві, є досить складною. Необхідним є визначення стратегічних напрямів розвитку, формування сценаріїв здійснення імпортних операцій за різних варіантів подальшого перебігу політико-економічної кризи в Україні. Окрім цього, необхідним є пошук джерел нарощування доходів, оскільки тенденції останніх років свідчать про значні загрози для ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у сфері фінансово-господарської діяльності.

Зважаючи на роль для ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у забезпечення національної безпеки країни, ефективне функціонування підприємства є надзвичайно важливим. Накопичення збитків є неприпустимим, зважаючи на те, які загрози спричиняє для країни можливе банкрутство основного ключового гравця паливно-енергетичного комплексу.

Таблиця 2.13.

Динаміка показників ефективності імпорту фільтрів тонкого очищення ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у 2013 – 2017 рр., тис. грн.

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення				Відносне відхилення			
						2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Вартість імпортової продукції на ринку України	19911,08	5409,50	24364,12	6362,59	61770,58	-14501,58	18954,62	-18001,52	55407,99	0,27	4,50	0,26	9,71
Контрактна вартість імпортової продукції	6717,32	1770,93	8141,40	2146,36	20328,90	-4946,40	6370,47	-5995,03	18182,54	0,26	4,60	0,26	9,47
Митні платежі	8128,01	2142,87	9851,14	2597,15	24598,02	-5985,14	7708,27	-7253,99	22000,87	0,26	4,60	0,26	9,47
Валові витрати при імпорті	14845,34	3913,80	17992,54	4743,51	44926,92	-10931,54	14078,74	-13249,03	40183,41	0,26	4,60	0,26	9,47
Ефект імпорту	5065,74	1495,70	6371,58	1619,08	16843,66	-3570,04	4875,88	-4752,50	15224,58	0,30	4,26	0,25	10,40
Коефіцієнт ефективності імпорту	1,34	1,38	1,35	1,34	1,37	0,04	-0,03	-0,01	0,03	1,03	0,98	0,99	1,03

На наш погляд, для подальшого розвитку підприємства необхідною є розробка стратегії управління імпортом, яка передбачатиме альтернативні варіанти поведінки ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» за умови зміни факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Важливо, щоб підприємство здійснювало імпортні операції не ситуативно, а на основі обґрунтованої концепції, яка відповідатиме інтересам держави, населення, бізнесу і самої компанії. У таких умовах можливим буде ріст обсягів діяльності, підвищення рівня ефективності імпорту та покращення показників фінансового стану ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна».

Висновки до розділу 2

Національна акціонерна компанія “Нафтогаз України” - вертикально-інтегрована нафтогазова компанія, яка здійснює повний цикл операцій з розвідки та розробки родовищ, експлуатаційного та розвідувального буріння, транспортування та зберігання нафти і газу, постачання природного і скрапленого газу споживачам. Аналіз фінансового стану підприємства засвідчив, що у 2017 році відбулося істотне скорочення обсягів діяльності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна». При цьому, на тлі зменшення обсягів діяльності, відбулася оптимізація витрат підприємства, і у 2017 році після сплати податків підприємство отримало 23908,53 млн. грн. чистого прибутку. У 2017 році відбулося також зменшення вартості майна ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» на 34% порівняно з 2016 роком. Таке зменшення в значній мірі було обумовлене скороченням дебіторської заборгованості внаслідок зменшення обсягів діяльності. Натомість позитивні зміни відбулися у структурі капіталу: власний капітал збільшився у 2017 році у 2,8 рази до 57813,31 млн. грн., у той час як

довгострокові забезпечення скоротилися на 84%, а поточні зобов'язання – на 49%. Загалом, здійснений аналіз засвідчив необхідність реалізації на підприємстві комплексу заходів, що дозволять збільшити обсяги діяльності та оптимізувати фінансовий стан, зокрема, знизити рівень залежності від зовнішніх джерел фінансування, а також скоротити витрати.

ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» є активним учасником зовнішньоекономічної діяльності. Основною сферою ЗЕД підприємства нині є імпорт газу, втім, підприємство також імпортує з-за кордону нафту, устаткування, необхідне для забезпечення функціонування, а також звертається до зарубіжних консультантів для отримання високоякісних консалтингових послуг.

Розглядаючи імпорт газу, зазначимо, що протягом усього досліджуваного періоду поставки природного газу ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» здійснювалися з Німеччини, Угорщини (250347,41 тис. грн. у 2013 р. та 178894,60 тис. грн. у 2017 р.). Досить регулярними були також поставки газу з Австрії та Польщі (за виключенням 2014 р.), Люксембургу та Швейцарії (у 2014 – 2017 рр.). У 2014 – 2016 рр. досить активно також здійснювалися поставки з Норвегії. Російська Федерація була ключовим постачальником природного газу до України у 2013 – 2015 рр., втім у 2016 та 2017 рр. поставки припинилися. Здійснені розрахунки засвідчили, що наразі імпорт цього ресурсу є досить ефективним, хоча у 2017 році відбулося зменшення рівня ефективності операцій.

Протягом досліджуваного періоду структура товарного імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» була неоднаковою: у 2013 р. основною статтею закордонних закупівель були фільтри-сепаратори (на них припадало 48,67% поставок), тоді як у 2017 р. основним товаром, який закуповувався за кордоном, були фільтри тонкого очищення. Імпорт устаткування також характеризувався високою

ефективністю, що вказує на обґрунтованість закупівлі обладнання за кордоном.

РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПАТ «НАЦІОНАЛЬНА АКЦІОНЕРНА КОМПАНІЯ «НАФТОГАЗ УКРАЇНА»

3.1. Обґрунтування заходів щодо підвищення ефективності імпортних операцій ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»

Зважаючи на роль ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у забезпеченні національного ринку України енергоресурсами, а також специфіку міжнародних операцій, які реалізуються підприємством, розглядаючи напрями підвищення ефективності його імпоротної діяльності, доцільно формувати пропозиції за двома відокремленими напрямками. Першим з них є імпорт енергоресурсів, при чому резерви для покращення фінансових результатів за операціями у цьому випадку є лише у сфері оптимізації витрат на зберігання та очистку газу, оскільки ціна імпортного газу в більшій мірі залежить не від досліджуваного підприємства, а від успішності переговорного процесу з постачальниками газу на державному рівні.

Другим напрямом підвищення ефективності імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» є вдосконалення механізму здійснення операцій з поставки з-за кордону устаткування, які досліджуване підприємство здійснює самостійно і які в значній мірі впливають на діяльність підприємства в цілому.

ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» наразі знаходиться у досить складній ситуації, зважаючи на те, що його метою є реалізація стратегічно важливого для країни завдання – забезпечення енергетичної безпеки. При цьому імпортні операції підприємства повинні мати на меті не лише забезпечення потреб держави у енергоресурсах, а також сприяння трансформації ринку, що сприятиме перетворенню підприємства у відокремленого оператора газо-транспортної системи, що

сприятиме запровадженню конкуренції, справедливому адмініструванню доступу до ресурсів, використанню нових технологій та підвищенню компетенції. Окрім цього, метою підприємства має також стати перехід до конкурентного ціноутворення, що сприятиме підвищенню ефективності імпорتنих поставок. Ще одним завданням компанії є лібералізація роздрібного сегменту у сфері торгівлі енергоресурсами, що призведе до розвитку ліквідного ринку короткострокових операцій та зростання конкуренції.

Одним із напрямів підвищення ефективності імпорту газу є впровадження ефективних систем електронного захисту систем контролю за сховищами газу, що набуває значної ваги у світлі збільшення кількості кібер-атак.

У 2016 – 2018 р. відбулося кілька масштабних інцидентів у сфері ІТ, що призвели до зростання витрат суб'єктів господарської діяльності. В умовах кібер-атаки ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» був вимушений обмежити операції, що істотно ускладнило вирішення оперативних завдань підприємства. Це висвітлює необхідність формування надійних систем кібер-безпеки, оскільки за умови зіткнення підприємства із більш серйозними загрозами в опалювальний період, соціально-економічні наслідки можуть бути вкрай серйозними.

Системи кібер-безпеки європейських країн нині є досить якісними, що обумовлює необхідність вивчення досвіду зарубіжних партнерів у сфері інформаційного захисту. Фінансування такої ініціативи може здійснюватися як власним коштом, так і в межах програм технічної підтримки, які надаються Європейським Союзом для вирішення нагальних проблем вітчизняної економіки. З огляду на те, що сфера енергетичної безпеки є однією з ключових для забезпечення нормального функціонування економіки, таким чином ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» може сформулювати запит на отримання

консультаційної підтримки від європейських експертів у сфері формування систем кібер-захисту.

Ще одним напрямом, який може реалізувати ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» є залучення підприємства до процесів імплементації європейського законодавства у сфері енергетики, що сприятиме прискореній інтеграції компанії до ринку газу Європи.

Зважаючи на те, що ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» є національним підприємством, воно може брати участь у процесах імплементації європейських директив та регламентів, необхідних для інтеграції у європейський енергетичний ринок.

Важливим є врахування профільної думки експертів досліджуваного підприємства у процесі трансформації вітчизняного законодавства, оскільки лише фахівці, які безпосередньо працюють у розглянутій сфері, мають можливість виявити, яке регуляторне поле буде оптимально відповідати інтересам країни, суспільства та самої компанії водночас.

Поряд із заходами, які націлені на формування передумов для ефективного імпорту газу з-за кордону, важливе значення для підприємства набувають також питання, пов'язані з отриманням плати за реалізований в Україні продукт. Таким чином, значну роль для досліджуваного підприємства має також відігравати створення системи заохочення споживачів до сплати за спожитий газ, а також перегляд системи взаємовідносин з підприємствами-боржниками.

Наразі ситуація у сфері оплати за газ в Україні є надзвичайно складною, оскільки суттєве погіршення економічної ситуації призвело до зменшення частки добросовісних платників, у результаті чого дебіторська заборгованість підприємства істотно зростає. Навіть у мовах компенсації частини витрат ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» за рахунок субсидій, наразі підприємство не доотримує значну

частину доходів, що веде до погіршення ефективності його діяльності та зниження рівня ефективності імпорتنих операцій.

Ми пропонуємо ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» перейти до системи оплати, за якої підприємство дозволить споживачам сплачувати за спожитий газ не лише у період опалювального сезону, але і протягом весняно-літніх місяців. Більше того, для тих споживачів, які використовуватимуть таку схему, пропонуємо створити систему додаткових знижок. За умови застосування подібного механізму, ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна», з одного боку, створить для себе додаткове джерело отримання ліквідних активів, а з іншого – забезпечить зростання частки споживачів, які сплачують за спожитий газ, оскільки у сучасних умовах окремі соціальні групи, які за встановленими критеріями не мають права на отримання субсидії, також не мають змоги повністю оплачувати рахунки за газ.

Одним зі складних питань для ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» є наразі питання оплати за спожитий газ населенням. Наразі в Україні отримати субсидію можуть лише ті сім'ї, витрати яких на комунальні платежі перевищують розмір обов'язкового відсотка платежу (сума платежу для кожного домогосподарства визначається індивідуально і залежить від сукупного доходу сім'ї). Значна кількість домашніх господарств для отримання субсидії спеціально збільшують використання газу для підтримання витрат на опалення на рівні, необхідному для отримання субсидії. У таких умовах цілі підприємства та країни в цілому не досягаються, що обумовлює необхідність перегляду політики надання субсидій в контексті підвищення рівня ефективності імпорту.

Зростанню частки споживачів, що сплачують рахунки за газ, в значній мірі сприятиме також покращення репутації підприємства на внутрішньому ринку. Питання сплати споживачами енергоресурсів за газ залежить від ступеня їх довіри до постачальника, розуміння ними

механізму формування ціни та передумов зростання тарифів. Процес підвищення рівня прозорості підприємства має відбуватися поступово, втім реалізація цього процесу є надзвичайно важливою для підвищення ефективності імпорту підприємства.

Та частина населення України, яка звикла, що тарифи за комунальні послуги є невисокими внаслідок того, що витрати комунальних підприємств компенсуються державою, вкрай негативно сприймають підвищення тарифів та перехід до ринкового ціноутворення, вбачаючи за ними корупційні схеми. При цьому високі комунальні платежі та економія ресурсів є звичною практикою для більшості розвинутих країн, що вказує на необхідність якнайшвидшого прийняття її Україною.

Зростанню рівня довіри споживачів до підприємства може сприяти впровадження практики обов'язкових аудиторських перевірок. При цьому важливим є впровадження як системи внутрішнього аудиту, так і звернення до незалежних експертів для оцінки усіх процесів, які мають місце на підприємстві.

Наразі практика як внутрішньої, так і зовнішньої аудиторської перевірки діяльності підприємства існує, проте метою першої є підготовка підприємства до зовнішнього аудиту, який, в свою чергу, проводиться здебільшого не для отримання реальних рекомендацій щодо вдосконалення діяльності, а лише через те, що така практика є обов'язковою для державних підприємств. На наш погляд, для того, щоб вплив перевірок на діяльність був позитивним, необхідно працювати над тим, щоб працівники компанії не сприймали їх як загрозу. Аудиторські перевірки повинні стати для підприємства підґрунтям для вдосконалення господарських процесів, а не демотивуючим чинником, який підвищує рівень напруги в компанії.

На наш погляд, одним із напрямів підвищення ефективності імпорту газу є реалізація ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» проектів, які сприятимуть ефективному використанню

енергії споживачами. Мова йде про надання пільг на придбання енергоресурсів тим споживачам, які вживатимуть заходів для зменшення рівня споживання газу. У цьому контексті доцільною є також реалізація ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» програм заміни застарілих систем опалення у споживачів.

Зазначені ініціативи можна віднести до таких, що належать також до сфери імпорту устаткування, оскільки для впровадження у життя цієї пропозиції ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна». Необхідно буде розширити номенклатуру товарного імпорту. Наразі операції у цій сфері є досить ефективними, тому вважаємо, що імпорт в Україну енергозберігаючих систем опалення, які будуть пропонуватися населенню України для встановлення у приватних оселях з оплатою лише вартості самого устаткування, також може бути здійснений з високим рівнем результативності.

Наразі переважна частина населення, що приймає рішення про перехід до використання енергозберігаючих технологій, здійснює заміну устаткування власним коштом, у той час як зменшення рівня використання газу є стратегічною метою як підприємства, так і країни в цілому. У таких умовах ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» доцільно самотійно імпортувати в Україну оптимальні для вітчизняних реалій системи опалення та пропонувати встановити їх за цінами, які є нижчими за ринкові. На першому етапі витрати досліджуваного підприємства на реалізацію цієї пропозиції будуть досить високими, втім у перспективі обсяг споживання газу може зменшитися, що сприятиме реалізації цілей підприємства.

Для скорочення початкових витрат ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна», доцільно використовувати передплату споживачами імпорту необхідного устаткування. Це дозволить підприємству не використовувати власні кошти для фінансування імпорту, що позитивно позначиться на фінансовому стані підприємства.

Таким чином, до заходів, які сприятимуть підвищенню ефективності імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна», належать: участь підприємства у якості експерта у переговорах з іноземними партнерами щодо встановлення ціни на газ, участь у засіданнях робочих груп щодо імплементації в Україні європейського законодавства в енергетичній сфері, підвищення рівня інформаційної безпеки, у тому числі за рахунок подання заявок на технічну допомогу ЄС у цій сфері; перегляд умов сплати споживачами за газ, зокрема – впровадження авансової оплати; перегляд системи надання субсидій з метою за ініціатив

Заходи щодо підвищенню ефективності імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»

енергозберігаюче, що водночас сприятиме підвищенню ефективності



Рис. 3.1. Заходи щодо підвищення ефективності імпорту ПАТ
«Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»

На наш погляд, підвищення ефективності імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» має носити системний характер. Імпорт для досліджуваного підприємство є елементом операційної діяльності, таким чином вирішення проблем у інших сферах сприятиме також підвищенню ефективності цього процесу на підприємстві.

Окрім цього, необхідно ще раз зазначити, що будь-які заходи, які будуть впроваджуватися на підприємстві, повинні бути націлені у першу чергу на реалізацію його місії – забезпечення енергетичної безпеки України. Таким чином, кожен із запропонованих заходів має оцінюватися у тому числі з позиції відповідності зазначеному критерію.

Попри те, що збільшення обсягів імпорту газу та його продажу в Україні, впровадження жорстких санкцій до неплатників та сприяння зростанню споживання ресурсів справили б позитивний вплив на фінансові результати та майновий стан підприємства, вони протирічать меті його створення та функціонування, а тому не можуть розглядатися нами як такі, що повинні реалізовуватися на підприємстві. Натомість, надані нами рекомендації корелюють з ключовим завданням ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» та, окрім досягнення коротко і середньострокових цілей, сприятимуть також реалізації його місії.

Важливо також мати на увазі, що надані нами рекомендації не зможуть забезпечити підприємству швидке зростання прибутків або підвищення ефективності товарного імпорту або поставок газу. Більше

того, на перших етапах витрати підприємства будуть досить високими. Проте кожна із наданих пропозицій – це крок Заходи щодо підвищенню ефективності імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» до формуванні позитивного іміджу, підвищення якості комунікацій з населенням та набуття статусу одного з рівноправних учасників європейського ринку енергоресурсів.

3.2. Розробка організаційно-економічних заходів вдосконалення механізму управління імпортом операціями ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»

Впровадження наданих нами рекомендацій вимагає від підприємства реалізації низки організаційних змін. У першу чергу вони будуть обумовлені впровадженням у практичну діяльність підприємства пропозиції щодо самостійного встановлення бажаним енергозберігаючих систем опалення. Зважаючи на те, що наразі такі послуги підприємством не надаються, необхідним буде формування структурного підрозділу, який безпосередньо здійснюватиме операції у цій сфері.

Поряд із технічним персоналом, який буде безпосередньо виконувати роботи щодо заміни обладнання на території споживачів, на підприємстві також має бути створено сервісний центр, який працюватиме з клієнтами: укладатиме з ними договори, прийматиме оплату на закупівлю устаткування, визначатиме умови проведення ремонту, розраховуватиме, яка кількість працівників буде необхідна для реалізації кожного проекту.

Для забезпечення найбільшої ефективності роботи, центри обслуговування споживачів доцільно розмістити на території ЖЕКів – це значно скоротить черги та підвищить якість обслуговування споживачів.

Для спрощення реалізації наданої рекомендації, доцільно створити також електронну систему замовлення розглянутої послуги та її оплати.

Така ініціатива сприятиме збільшенню числа користувачів за рахунок тієї категорії клієнтів, що не має можливості очікувати у черзі.

Для проведення ремонтних робіт ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» може користуватися послугами ремонтників, які працюватимуть за контрактом. Це дозволить оптимізувати витрати підприємства, оскільки оплату такі працівники отримуватимуть лише у випадку залучення у роботу.

Для того, щоб реалізувати надану рекомендацію, необхідно провести попередні співбесіди з потенційними працівниками та сформувати досить великий резерв техніків, які за рівнем своєї кваліфікації відповідатимуть вимогам ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна». Кількість фахівців, внесених до резерву, має щонайменше у 3 рази перевищити кількість фактично необхідних фахівців, оскільки важливо врахувати, що в умовах такої форми співпраці виконавці можуть бути зайняті на момент виникнення потреби на інших проектах.

Загалом, реалізації наданої нами рекомендації обумовить значне збільшення штату працівників, оскільки лише для роботи з клієнтами необхідно буде запросити на роботу у середньому 200 осіб з різних регіонів країни. Окрім цього, ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» необхідно буде також фінансувати проведення ремонтних робіт, що істотно підвищить інші операційні витрати. Зростання витрат також вимагатиме формування онлайн-системи для замовлення послуг, оскільки для забезпечення можливості узгодження усіх необхідних аспектів онлайн, система має функціонувати без будь-яких збоїв та забезпечувати підтримку оперативного діалогу між клієнтом та представником компанії.

Також на онлайн-платформі, через яку буде здійснюватися замовлення заміни системи опалення, необхідно забезпечити систему відстежувано статусу здійсненого замовлення, оскільки, як зазначалося, закупівля необхідного устаткування має здійснюватися на умовах передплати.

Пропонуємо використати для реалізації наданої нами пропозиції наступну схему:

- на першому етапі клієнт надсилає запит ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» щодо встановлення енергозберігаючих систем опалення (або особисто, звернувшись до пункту обслуговування споживачів, або через онлайн-систему). Під час створення запиту клієнт повинен надати інформацію про наявну систему опалення, у тому числі – надати (завантажити) фотографії.
- на другому етапі працівником ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» здійснюється розрахунок вартості нового устаткування, а також термінів його поставки. Ця інформація надається клієнту.
- на третьому етапі, після прийняття клієнтом рішення про заміну устаткування, між ним та ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» укладається договір, який є підставою внесення споживачем передплати для здійснення імпортової операції;
- на четвертому етапі ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» присвоює клієнту індивідуальний ідентифікаційний номер, за яким споживач зможе відстежувати стан своєї заявки, та розпочинає імпорту операцію.
- на п'ятому етапі, після поставки продукції в Україну, з клієнтом обирається зручний для нього період часу для проведення заміни устаткування, та формується заявка, яка передається працівнику, відповідальному за роботу ремонтниками;
- на шостому етапі проводиться заміна устаткування (рис. 3.2).



Рис. 3.2. Механізм фінансування операцій з імпорту енергозберігаючих систем опалення ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»

Зауважимо, що одним з критеріїв вибору підприємства-постачальника енергозберігаючого устаткування має стати можливість формування замовлення на устаткування раз на тиждень – такий період є оптимальним для збалансування витрат ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» на доставку обладнання та часу очікування клієнта.

Наразі на європейському ринку є три підприємства-лідери у виробництві енергозберігаючих батарей, і саме їх пропонуємо розглядати у якості альтернативних партнерів ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» (табл. 3.1).

Таблиця 3.1.

Потенційні постачальники енергозберігаючих систем опалення для ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»

Назва підприємства	Характеристика устаткування	Цінові характеристики
Idmar, Польща	Одно та багатосекційні батареї з регулятором температури	Від 50 євро за 5-ти секційну батарею
Viessmann, Німеччина	Централізована система опалення з лічильником, що дозволяє підтримувати різний температурний режим для різних приміщень квартири.	Від 600 євро
Danfoss A/S, Данія	Устаткування складається з централізованої системи з лічильником, на якій встановлюється режим споживання газу/температурний режим. Є віддалений доступ для системи.	Система – від 100 євро, 30 євро за 1 секцію

Джерело: <http://www.idmar.eu/ru/>; <https://www.danfoss.com/en/>;
<https://www.viessmann.com/com/en.html>;

Загалом, реалізації наданої нами рекомендації дозволить ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» не лише досягти основної стратегічної мети, але й zarazом підвищити ефективність імпорту газу в Україну, оскільки за умови скорочення споживання підприємство матиме можливість закуповувати ресурси лише у тих постачальників, які пропонують оптимальні умови.

Важливим аспектом реалізації наданої нами пропозиції є також інформаційна підтримка нової ініціативи. Важливо, щоб усі клієнти ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» мали можливість отримати повну інформацію про можливість заміни існуючого опалювального устаткування на нове енергозберігаюче, переваги звернення до досліджуваного підприємства для придбання обладнання, наслідки для кожного суб'єкта господарської діяльності або домогосподарства та країни в цілому.

Для інформаційної підтримки запропонованої нами ініціативи доцільно використовувати такі канали розповсюдження інформації:

- офіційна розсилка усім зареєстрованим клієнтам ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» інформації про нововведення;
- контекстна реклама у мережі Інтернет, яка буде відображатися для тих користувачів, які здійснюватимуть пошук енергозберігаючого устаткування;
- e-mail розсилка для користувачів особистого кабінету ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна»;
- популяризація ініціативи у ЗМІ, висвітлення її у новинах ключових загальнонаціональних каналів.

Зазначені канали розповсюдження інформації за виключенням останнього є привабливими за ціною, при цьому вони спроможні

забезпечити прямий вплив на таргет-групи, що робить їх високоефективними для досліджуваного підприємства. У той самий час, вважаємо, що за умови ініціювання ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» процесу заміни устаткування споживачів на енергозберігаючи, цей процес буде активно висвітлюватися у засобах масової інформації і без додаткової оплати з боку підприємства. Таким чином, останній інструмент маркетингової підтримки нововведення також не вимагатиме додаткових видатків від підприємства.

Наступним заходом, що вимагатиме реалізації на підприємстві нововведень, є формування відділу кібер-безпеки, завданням якого буде формування ефективних систем захисту комп'ютерних мереж ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» від хакерських атак.

Як зазначалося раніше, така загроза є для підприємства реальною, а збитки, які можуть бути понесені у результаті можуть значно перевищити видатки на створення систем захисту. У таких умовах інвестиції ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» будуть виправданими, оскільки дозволять мінімізувати ризики у майбутньому.

Ще одним заходом, який має бути впроваджений на ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» є зміна підходів до проведення внутрішнього та зовнішнього аудиту. Як зазначалося, наразі проведення перевірок ми вважаємо неефективним, оскільки головною метою підрозділів підприємства у даному випадку є не виявлення слабких місць для їх подальшого ефективного усунення, а приховання усіх проблем для створення ілюзії відповідності діяльності усім цільовим параметрам.

Однією з причин низької ефективності аудиторських перевірок є негативне ставлення до них з боку працівників. З огляду на це, пропонуємо змінити підходи до їх проведення: доцільно передбачити застосування винагород для тих підрозділів, процеси у яких відповідатимуть вимогам, а результати будуть найвищими замість доган тим працівникам, у діяльності

яких виявлені недоліки. Звичайно, мова не іде про скасування відповідальності за системні порушення, які тягнуть за собою серйозні проблеми для підприємства, проте дрібні недоліки, які були допущені працівниками, не повинні ставати основою для впровадження карних заходів. Більше того, метою перевірок має бути виявлення причин допущення тих чи інших відхилень від задекларованих процесів: у випадку, якщо вони спрощують роботу персоналу, доцільним є внесення коректив саме у регламенти, а не у практичну діяльність працівників.

На нашу думку, зміна підходів до здійснення аудиторських перевірок дозволить істотно підвищити якість цього процесу та його ефективність. При цьому публікація звітів за результатами зовнішнього аудиту, у тому числі із зазначенням виявлених недоліків у роботі компанії, сприятиме підвищенню рівня прозорості її функціонування, що є однією з цілей у контексті формування позитивного іміджу підприємства.

Таким чином, у контексті підвищення ефективності імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» на підприємстві має бути реалізована низка організаційно-економічних заходів, головною метою яких є перехід до нового формату взаємодії зі споживачами та забезпечення максимальної ефективності діяльності компанії в контексті забезпечення інтересів суспільства, бізнесу, країни та самої компанії.

Ключовим заходом, що має бути впроваджений, є створення на підприємстві нового структурного підрозділу, відповідального за імпорт енергозберігаючого устаткування та заміну за угодою зі споживачами застарілих опалювальних систем на нові. Впровадження цієї пропозиції вимагатиме від підприємства значних організаційних змін та фінансових витрат, втім за умови імплементації наданої рекомендації уже за кілька років можна очікувати не лише на істотно скорочення споживання газу, але і на підвищення ефективності його імпорту внаслідок зменшення обсягів закупівлі у постачальників, які пропонують не вигідні для ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» умови.

Окрім цього, на підприємстві має бути також реалізовано інформаційну підтримку нової ініціативи, що сприятиме покращенню іміджу підприємства серед населення та споживачів корпоративного сектору. Позитивно на сприйнятті підприємства населенням має також позначитися впровадження практики публікації звітів за результатами зовнішнього аудиту, підходи до проведення якого протягом наступних років також доцільно переглянути.

Ще одним важливим заходом, що має бути реалізовано на підприємстві, є формування відділу кібер-безпеки, завданням якого створення систем захисту даних підприємства для забезпечення оперативного реагування на будь-які загрози нормальному виконанню ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» своїх функцій.

На наш погляд, за умови імплементації на підприємстві розглянутих заходів, можна очікувати на позитивні зрушення у його функціонування, а за кілька років, коли основні витрати на реалізацію нововведень буде понесене, також на суттєве покращення фінансових результатів.

Поряд із наданими рекомендаціями низка заходів, націлених на пошук альтернативних джерел постачання природного газу, має бути реалізована. Окрім цього, нараз ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» розглядає можливість вийти до 2020 року на IPO для створення нових можливостей для фінансування масштабних проєктів. Для реалізації цієї ініціативи доцільним є розробка в країні нових законопроектів, які обмежуватимуть частку іноземного капіталу у стратегічно важливій для країни сфері, втім сама націленість підприємства на перехід до нового формату корпоративного управління, який є передумовою для продажу акцій на міжнародному ринку, має позитивно позначитися на якості усіх процесів всередині підприємства, а також ефективності його взаємодії із зовнішніми контрагентами.

На нашу думку, на нинішньому етапі досліджуване підприємство має усі можливості для стрімкого та ефективного розвитку, і впровадження рекомендацій, націлених на підвищення рівня прозорості, забезпечення високого рівня безпеки та соціальної орієнтованості сприятиме ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у досягненні стратегічних пріоритетів.

3.3. Прогнозна оцінка імплементацій ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» запропонованих заходів

Важливим етапом обґрунтування доцільності імплементації підприємством наданих рекомендацій є розрахунок прогнозних показників діяльності. Визначення потенційно можливих обсягів діяльності за різних варіантів розвитку підприємства може використовуватися у якості базису для прийняття управлінських рішень щодо вибору тієї чи іншої альтернативи.

При цьому прогнозні розрахунки не можна сприймати як догму, або ж використати у якості цільового значення при розробці планів діяльності: прогнозні показники дозволяють зрозуміти, якими можуть бути результати підприємства за умови вибору одного із можливих сценаріїв розвитку. Особливо важливими це твердження є при розрахунку прогнозних показників діяльності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна», оскільки результат роботи цього підприємства у значній мірі залежить від політичного діалогу між Україною та її політичними партнерами, кон'юнктури світових ринків паливних ресурсів, коливань курсу національної та ключових іноземних валют. Усе у комплексі робить процес прогнозування фінансових результатів ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» досить складним, втім, на наш погляд, проведення таких розрахунків є вкрай важливим для прийняття рішення про доцільність реалізації тих чи інших заходів.

При здійсненні прогнозування у цій роботі нами було використано метод екстраполяції, тобто перенесення тенденцій попередніх періодів на майбутнє. Нами було розраховано середньорічне зростання доходів та витрат ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» протягом 2013 – 2017 рр. та зроблено припущення, що аналогічні тенденції збережуться і у майбутньому (табл. 3.2).

Таблиця 3.2.

**Прогнозні показники господарської діяльності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз
Україна» без імплементації наданих пропозицій, тис. грн.**

Показник	Факт	Попередні дані	Прогноз			Абсолютне відхилення			
	2017	2018	2019	2020	2021	2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	221919,46	229541,69	204677,34	182506,34	162736,94	7622,23	-24864,35	-22171,00	-19769,40
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	196062,57	218361,34	193012,86	170606,97	150802,06	22298,77	-25348,47	-22405,90	-19804,91
Валовий прибуток	25856,89	11180,35	11664,48	11899,37	11934,88	-14676,54	484,13	234,90	35,51
Інші операційні доходи	80035,04	133008,72	175432,28	231386,97	305188,58	52973,68	42423,56	55954,69	73801,62
Адміністративні витрати	3078,07	3731,59	3590,36	3454,48	3323,75	653,52	-141,22	-135,88	-130,74
Витрати на збут	1671,88	1700,03	1371,95	1107,18	893,51	28,15	-328,08	-264,77	-213,67
Інші операційні витрати	87451,07	122335,43	135821,59	150794,46	167417,93	34884,36	13486,17	14972,87	16623,47
Фінансовий результат від операційної діяльності	24298,70	16422,03	46312,85	87930,21	145488,28	-7876,68	29890,82	41617,36	57558,06
Дохід від участі в капіталі	20065,53	53481,81	113133,46	239318,37	506245,31	33416,28	59651,65	126184,91	266926,94
Інші фінансові доходи	1,52	1,13	0,67	0,40	0,24	-0,38	-0,46	-0,27	-0,16
Інші доходи	1,17	0,21	0,03	0,00	0,00	-0,96	-0,18	-0,02	0,00
Фінансові витрати	7883,83	27985,06	78839,70	222107,74	625723,42	20101,24	50854,64	143268,04	403615,68
Втрати від участі в капіталі	1442,71	2724,64	4083,85	6121,12	9174,70	1281,93	1359,21	2037,27	3053,58
Інші витрати	133,89	73,83	32,31	14,14	6,19	-60,06	-41,52	-18,17	-7,95
Фінансовий результат до оподаткування:	24298,70	39121,65	76491,15	99005,99	16829,52	14822,94	37369,50	22514,84	-82176,47
Витрати (дохід) з податку на прибуток	390,18	7041,90	13768,41	17821,08	3029,31	6651,72	6726,51	4052,67	-14791,76
Чистий фінансовий результат	23908,53	32079,75	62722,74	81184,91	13800,21	8171,22	30642,99	18462,17	-67384,70

Нами було виявлено, що протягом останніх років середньорічний темп зміни чистого доходу підприємства складав 0,89, тобто обсяги діяльності знижувалися у середньому на 11% щороку. При цьому обсяги собівартості реалізованої продукції зменшувався на 12% відсотків на рік, що призвело до того, що прибуток від операційної діяльності знижувався повільніше да обсяги діяльності – усього на 4% щорічно. Натомість обсяги інших операційних доходів ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» зростали протягом останніх років дуже динамічно – у середньому, на 32% щороку, у той час як темп зростання інших операційних витрат складав усього 1,11. Витрати на збут та інші операційні витрати підприємства протягом останніх 5-ти років мали тенденцію до зменшення.

Навіть позитивна динаміка інших операційних доходів та витрат не забезпечила досліджуваному підприємству високі фінансові результати, таким чином, хоча у 2017 році відбувся переломний момент, і можна очікувати, що така тенденція збережеться надалі.

У цілому, за умови збереження існуючих тенденцій до 2021 р. чистий дохід ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» складе 162736,94 млн. грн., а чистий фінансовий результат - 13800,21 млн. грн. При цьому зауважимо, що цей показник є меншим за отримані підприємством у 2017 – 2018 рр.(дані за 2018 р. – попередні) прибутки, проте за збереження існуючих тенденцій тренд росту чистого фінансового результату збережеться у прогностному періоді.

За умови впровадження наданих рекомендацій у 2019 р. чистий фінансовий результат підприємства був істотно нижчим за той, що було отримано при розрахунках методом екстраполяції, хоча чистий дохід внаслідок впровадження нововведень збільшиться на 8-10 % (для прогнозування було використано 10%). Втім уже починаючи з 2020 року фінансовий результат підприємства за умови впровадження рекомендацій

буде вищим за той, що був отриманий простою екстраполяцією, що вказує на перспективність наданих пропозицій.

Таблиця 3.3.

**Прогнозні показники господарської діяльності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз
Україна» за умови імплементації наданих пропозицій, тис. грн.**

Показник	Факт	Попередні дані	Прогноз			Абсолютне відхилення			
	2017	2018	2019	2020	2021	2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	221919,46	229541,69	223098,30	218825,10	195121,59	7622,23	-6443,39	-4273,20	-23703,51
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	196062,57	218361,34	210384,02	195259,67	172592,96	22298,77	-7977,32	-15124,35	-22666,72
Валовий прибуток	25856,89	11180,35	12714,28	23565,43	22528,64	-14676,54	1533,93	10851,15	-1036,79
Інші операційні доходи	80035,04	133008,72	177186,60	257070,92	328892,58	52973,68	44177,88	79884,32	71821,66
Адміністративні витрати	3078,07	3731,59	3590,36	3454,48	3323,75	653,52	-141,22	-135,88	-130,74
Витрати на збут	1671,88	1700,03	1509,14	1217,90	982,86	28,15	-190,89	-291,24	-235,04
Інші операційні витрати	87451,07	122335,43	162985,91	180953,36	200901,52	34884,36	40650,48	17967,45	19948,16
Фінансовий результат від операційної діяльності	24298,70	16422,03	21815,46	95010,61	146213,09	-7876,68	5393,44	73195,15	51202,48
Дохід від участі в капіталі	20065,53	53481,81	113133,46	239318,37	506245,31	33416,28	59651,65	126184,91	266926,94
Інші фінансові доходи	1,52	1,13	0,67	0,40	0,24	-0,38	-0,46	-0,27	-0,16
Інші доходи	1,17	0,21	0,03	0,00	0,00	-0,96	-0,18	-0,02	0,00
Фінансові витрати	7883,83	27985,06	78839,70	222107,74	625723,42	20101,24	50854,64	143268,04	403615,68
Втрати від участі в капіталі	1442,71	2724,64	4083,85	6121,12	9174,70	1281,93	1359,21	2037,27	3053,58
Інші витрати	133,89	73,83	32,31	14,14	6,19	-60,06	-41,52	-18,17	-7,95
Фінансовий результат до оподаткування:	24298,70	39121,65	51993,76	106086,39	17554,33	14822,94	12872,11	54092,63	-88532,05
Витрати (дохід) з податку на прибуток	390,18	7041,90	9358,88	19095,55	3159,78	6651,72	2316,98	9736,67	-15935,77
Чистий фінансовий результат	23908,53	32079,75	42634,88	86990,84	14394,55	8171,22	10555,13	44355,95	-72596,28

Нами було також здійснено прогнозування показників імпортих операцій підприємства, при чому у процесі здійснення розрахунків нами також було використано як просту екстраполяцію, так і її модифікацію – прогнозу екстраполяцію.

За основу при здійсненні прогнозування ми брали дані про доходи і витрати за операціями товарного імпорту, оскільки закупівля енергозберігаючого устаткування за кордоном належить саме до цієї сфери. У результаті було виявлено, що за умови збереження існуючих тенденцій чистий дохід підприємства від реалізації імпортої продукції протягом наступних років зростатиме у середньому на 3% щороку, тоді як витрати – на 2%. Це забезпечить підприємству постійне збільшення рівня ефективності імпорту, що до 2021 р. досягне 1,39 (табл. 3.4).

Зауважимо, що для здійснення прогнозу нами використовувалися дані про товарний експорт ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна», оскільки прогнозувати ефективність імпорту газу в Україну не видається нам можливим. Натомість імпорт устаткування, який також здійснюється досліджуваним підприємством, може використовуватися у якості індикатора проведення підприємством міжнародних операцій в цілому.

Для розрахунків прогнозних показників ефективності імпорту за умови реалізації наданих пропозицій нами було у першу чергу проведено розрахунки ефективності поставки в Україну систем опалення данської компанії Danfoss A/S. При здійсненні розрахунків ми виходили з того, що середня ціна обладнання для двокімнатної квартири складе 400 євро, при цьому за умови збільшення обсягів замовлення внаслідок зменшення витрат на транспортування, а також отримання оптових знижок, ціна буде знижуватися. Водночас ціна аналогічного устаткування на ринку України складе 13 – 14 тис. грн., що в середньому на 3% більше за вартість систем опалення за умови здійснення підприємством власного імпорту.

Таблиця 3.4.

Прогнозні показники ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у сфері товарного імпорту без імплементації наданих пропозицій, тис. грн.

Показник	Факт	Попередні дані	Прогноз			Абсолютне відхилення			
	2017	2018	2019	2020	2021	2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020
Вартість імпортової продукції на ринку України	149821,69	155365,46	159519,17	163783,92	168162,70	5543,77	4153,71	4264,76	4378,78
Контрактна вартість імпортової продукції	50670,95	51666,85	52682,34	53717,78	54773,57	995,91	1015,48	1035,44	1055,79
Митні платежі	61311,99	62517,04	63745,78	64998,66	66276,17	1205,05	1228,73	1252,88	1277,51
Валові витрати при імпорті	111982,94	114183,90	116428,11	118716,44	121049,74	2200,96	2244,22	2288,32	2333,30
Ефект імпорту	37838,75	41181,56	43091,05	45067,48	47112,96	3342,81	1909,49	1976,43	2045,47
Коефіцієнт ефективності імпорту	1,34	1,36	1,37	1,38	1,39	0,02	0,01	0,01	0,01

Розрахунки прогнозової ефективності імпорту нами було здійснено для сценаріїв, за якими обсяг реалізованих проєктів з заміни устаткування складе 10,15 та 20 тис. на рік. Здійснені розрахунки засвідчили, що порівняно з ціною устаткування на внутрішньому ринку, пряма поставка з-за кордону буде більш ефективною. При цьому при невеликих обсягах замовлення коефіцієнт ефективності складе 1,03, а за умови їх зростання у 2 рази – 1,08 (табл. 3.5).

Таблиця 3.5.

Прогнозні показники ефективності імпорту енергозберігаючих систем опалення Danfoss A/S

Показник	За умови здійснення 10 тис. проєктів на рік	За умови здійснення 15 тис. проєктів на рік	За умови здійснення 20 тис. проєктів на рік
Вартість імпортової продукції на ринку України, тис.грн	163,15	244,63	325,49
Контрактна вартість імпортової продукції, тис.грн	132,00	194,04	250,80
Митні платежі, тис.грн	26,40	38,81	50,16
Валові витрати при імпорті, тис.грн	158,40	232,85	300,96
Ефект імпорту	4,75	11,78	24,53
Коефіцієнт ефективності імпорту	1,03	1,05	1,08

При прогнозування показників ефективності імпорту ПАТ «Нафтогаз Україна» за умови впровадження наданих рекомендацій, ми відштовхувалися від того, що вірогідним є сценарій щорічного зростання обсягів укладання договорів на заміну устаткування. Таким чином, у прогноз було закладено, що у 2019 році буде реалізовано 10 тис. проєктів, а до 2020 року їх число зросте у 2 рази. Здійснені розрахунки засвідчили, що за таких умов рівень ефективності за двома прогнозами (без та за умови впровадження рекомендацій) буде однаковим, натомість починаючи з 2020 року ефект від здійснення імпортних операцій за умови реалізації пропозицій буде вищим (табл. 3.6).

Таблиця 3.6.

Прогнозні показники ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» у сфері товарного імпорту за умови імплементації наданих пропозицій, тис. грн.

Показник	Факт	Попередні дані	Прогноз			Абсолютне відхилення			
	2017	2018	2019	2020	2021	2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020
Вартість імпортової продукції на ринку України	149821,69	155365,46	159682,32	164028,55	168488,19	5543,77	4316,86	4346,23	4459,63
Контрактна вартість імпортової продукції	50670,95	51666,85	52933,14	53911,82	55024,37	995,91	1266,28	978,68	1112,55
Митні платежі	61311,99	62517,04	63795,94	65037,47	66326,33	1205,05	1278,89	1241,53	1288,86
Валові витрати при імпорті	111982,94	114183,90	116729,07	118949,29	121350,70	2200,96	2545,18	2220,21	2401,41
Ефект імпорту	37838,75	41181,56	42953,24	45079,27	47137,49	3342,81	1771,68	2126,02	2058,22
Коефіцієнт ефективності імпорту	1,34	1,36	1,37	1,38	1,39	0,02	0,01	0,01	0,01

При цьому зауважимо, що у 2019 році ефект за умови впровадження наданих рекомендацій буде трохи нижчим за той, що було отримано методом екстраполяції, що є логічним, зважаючи на те, що обсяги імпорту устаткування з Данії не дозволять підприємству отримати знижку, яка обумовить збільшення рівня ефективності.

Також необхідно зауважити, що попри соціальну спрямованість наданої нами пропозиції, за умови зростання кількості реалізованих проектів і, відповідно, зменшення ціни імпортного устаткування, ціна для споживачів буде фіксуватися на рівні тої, яка буде встановлена для мінімальних обсягів поставок. У такі ситуації ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» матиме можливість отримати прибутки від імпортних операцій, які частково покриватимуть витрати на встановлення устаткування споживачам.

Таким чином, надані нами рекомендації справлять позитивний вплив на господарську діяльність підприємства в цілому та ефективність його імпорту зокрема, що свідчить про доцільність їх імплементації на ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна».

Висновки до розділу 3

Оцінивши поточний стан та виявивши ключові проблеми ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» на нинішньому етапі, вважаємо, що до заходів, які сприятимуть підвищенню ефективності імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна», належать: участь підприємства у якості експерта у переговорах з іноземними партнерами щодо встановлення ціни на газ, участь у засіданнях робочих груп щодо імплементації в Україні європейського законодавства в енергетичній сфері, підвищення рівня інформаційної безпеки, у тому числі за рахунок подання заявок на технічну допомогу ЄС у цій сфері; перегляд умов сплати споживачами за газ, зокрема – впровадження авансової оплати; перегляд системи надання субсидій з

метою забезпечення ефективного використання спожитого газу; реалізація ініціативи щодо заміни застарілого опалювального устаткування на енергозберігаюче, що водночас сприятиме підвищенню ефективності товарного імпорту підприємства, а також дозволить досягнути однієї зі стратегічних цілей підприємства – переходу до ефективного використання енергоресурсів.

Окрім цього, у контексті підвищення ефективності імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» на підприємстві має бути реалізована низка організаційно-економічних заходів, головною метою яких є перехід до нового формату взаємодії зі споживачами та забезпечення максимальної ефективності діяльності компанії в контексті забезпечення інтересів суспільства, бізнесу, країни та самої компанії.

Ключовим заходом, що має бути впроваджений, є створення на підприємстві нового структурного підрозділу, відповідального за імпорт енергозберігаючого устаткування та заміну за угодою зі споживачами застарілих опалювальних систем на нові. Впровадження цієї пропозиції вимагатиме від підприємства значних організаційних змін та фінансових витрат, втім за умови імплементації наданої рекомендації уже за кілька років можна очікувати не лише на істотно скорочення споживання газу, але і на підвищення ефективності його імпорту внаслідок зменшення обсягів закупівлі у постачальників, які пропонують не вигідні для ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» умови.

Здійснені розрахунки засвідчили, що за умови збереження існуючих тенденцій до 2021 р. чистий дохід ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» складе 162736,94 млн. грн., а чистий фінансовий результат - 13800,21 млн. грн. При цьому за умови впровадження наданих рекомендацій у 2019 р. чистий фінансовий результат підприємства був істотно нижчим за той, що було отримано при розрахунках методом екстраполяції. Втім уже починаючи з 2020 року фінансовий результат

підприємства за умови впровадження рекомендацій буде вищим, що вказує на перспективність наданих пропозицій.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Імпортна операція це - комерційна діяльність, що пов'язана з закупівлею та ввезенням в Україну іноземних товарно-матеріальних цінностей для їх наступної реалізації на внутрішньому ринку або використання у виробничо-господарській діяльності.

Існуюча систем нормативно-правового регулювання імпорту у цілому відповідає міжнародним нормам та націлена на забезпечення захисту усіх учасників імпорتنих операцій. У межах компетенції до цього процесу залучені усі органи державного управління, а правові норми здійснення імпорту включено у низку нормативно-правових актів, зокрема: Митний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Закон України Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті, Закон України «Про підприємництво», Закон України "Про банки і банківську діяльність".

В науковій літературі виділяють дві групи показників економічної ефективності імпорту: показники ефективності, які визначаються на основі віднесення результатів до витрат; показники ефекту, які визначаються через абсолютні величини, що мають вартісний вимір та обчислюються як різниця між результатами і витратами. При обчисленні показників ефекту та ефективності ЗЕД важливо дотримуватися наступних принципів: повноти, порівнянності та співставності.

У цілому, етап оцінки ефективності імпорту є надзвичайно важливим для будь-якого підприємства, оскільки він дозволяє визначити вектори подальшого розвитку та вдосконалити процес здійснення імпорتنих операцій.

Національна акціонерна компанія “Нафтогаз України” - вертикально-інтегрована нафтогазова компанія, яка здійснює повний цикл операцій з розвідки та розробки родовищ, експлуатаційного та розвідувального

буріння, транспортування та зберігання нафти і газу, постачання природного і скрапленого газу споживачам. Аналіз фінансового стану підприємства засвідчив, що у 2017 році відбулося істотне скорочення обсягів діяльності ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна». При цьому, на тлі зменшення обсягів діяльності, відбулася оптимізація витрат підприємства, і у 2017 році після сплати податків підприємство отримало 23908,53 млн. грн. чистого прибутку. У 2017 році відбулося також зменшення вартості майна ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» на 34% порівняно з 2016 роком. Таке зменшення в значній мірі було обумовлене скороченням дебіторської заборгованості внаслідок зменшення обсягів діяльності. Натомість позитивні зміни відбулися у структурі капіталу: власний капітал збільшився у 2017 році у 2,8 рази до 57813,31 млн. грн., у той час як довгострокові забезпечення скоротилися на 84%, а поточні зобов'язання – на 49%. Загалом, здійснений аналіз засвідчив необхідність реалізації на підприємстві комплексу заходів, що дозволять збільшити обсяги діяльності та оптимізувати фінансовий стан, зокрема, знизити рівень залежності від зовнішніх джерел фінансування, а також скоротити витрати.

ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» є активним учасником зовнішньоекономічної діяльності. Основною сферою ЗЕД підприємства нині є імпорт газу, втім, підприємство також імпортує з-за кордону нафту, устаткування, необхідне для забезпечення функціонування, а також звертається до зарубіжних консультантів для отримання високоякісних консалтингових послуг.

Розглядаючи імпорт газу, зазначимо, що протягом усього досліджуваного періоду поставки природного газу ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» здійснювалися з Німеччини, Угорщини (250347,41 тис. грн. у 2013 р. та 178894,60 тис. грн. у 2017 р.). Досить регулярними були також поставки газу з Австрії та Польщі (за виключенням 2014 р.), Люксембургу та Швейцарії (у 2014 – 2017 рр.). У

2014 – 2016 рр. досить активно також здійснювалися поставки з Норвегії. Російська Федерація була ключовим постачальником природного газу до України у 2013 – 2015 рр., втім у 2016 та 2017 рр. поставки припинилися. Здійснені розрахунки засвідчили, що наразі імпорт цього ресурсу є досить ефективним, хоча у 2017 році відбулося зменшення рівня ефективності операцій.

Протягом досліджуваного періоду структура товарного імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» була неоднаковою: у 2013 р. основною статтею закордонних закупівель були фільтри-сепаратори (на них припадало 48,67% поставок), тоді як у 2017 р. основним товаром, який закуповувався за кордоном, були фільтри тонкого очищення. Імпорт устаткування також характеризувався високою ефективністю, що вказує на обґрунтованість закупівлі обладнання за кордоном.

Оцінивши поточний стан та виявивши ключові проблеми ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» на нинішньому етапі, вважаємо, що до заходів, які сприятимуть підвищенню ефективності імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна», належать: участь підприємства у якості експерта у переговорах з іноземними партнерами щодо встановлення ціни на газ, участь у засіданнях робочих груп щодо імплементації в Україні європейського законодавства в енергетичній сфері, підвищення рівня інформаційної безпеки, у тому числі за рахунок подання заявок на технічну допомогу ЄС у цій сфері; перегляд умов сплати споживачами за газ, зокрема – впровадження авансової оплати; перегляд системи надання субсидій з метою забезпечення ефективного використання спожитого газу; реалізація ініціативи щодо заміни застарілого опалювального устаткування на енергозберігаюче, що водночас сприятиме підвищенню ефективності товарного імпорту підприємства, а також дозволить досягнути однієї зі

стратегічних цілей підприємства – переходу до ефективного використання енергоресурсів.

Окрім цього, у контексті підвищення ефективності імпорту ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» на підприємстві має бути реалізована низка організаційно-економічних заходів, головною метою яких є перехід до нового формату взаємодії зі споживачами та забезпечення максимальної ефективності діяльності компанії в контексті забезпечення інтересів суспільства, бізнесу, країни та самої компанії.

Ключовим заходом, що має бути впроваджений, є створення на підприємстві нового структурного підрозділу, відповідального за імпорт енергозберігаючого устаткування та заміну за угодою зі споживачами застарілих опалювальних систем на нові. Впровадження цієї пропозиції вимагатиме від підприємства значних організаційних змін та фінансових витрат, втім за умови імплементації наданої рекомендації уже за кілька років можна очікувати не лише на істотно скорочення споживання газу, але і на підвищення ефективності його імпорту внаслідок зменшення обсягів закупівлі у постачальників, які пропонують не вигідні для ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» умови.

Здійснені розрахунки засвідчили, що за умови збереження існуючих тенденцій до 2021 р. чистий дохід ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна» складе 162736,94 млн. грн., а чистий фінансовий результат - 13800,21 млн. грн. При цьому за умови впровадження наданих рекомендацій у 2019 р. чистий фінансовий результат підприємства був істотно нижчим за той, що було отримано при розрахунках методом екстраполяції. Втім уже починаючи з 2020 року фінансовий результат підприємства за умови впровадження рекомендацій буде вищим, що вказує на перспективність наданих пропозицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
2. Податковий кодекс України [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
4. Закон України Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185/94-%D0%B2%D1%80>
5. Закон України «Про підприємництво» [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12>
6. Закон України "Про банки і банківську діяльність" [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
7. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: [підручник] / В.Є. Новицький. – К.: КНЕУ, 2003. – 948 с.
8. Шкурупій О. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: [навч. посібник] / О. В. Шкурупій, В. В. Гончаренко, І. А. Артеменко. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.
9. Савченко А. Г. Макроекономіка: [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] / А. Г. Савченко. — К.: КНЕУ. — 2009. — 120 с.
10. Сайт Державної фіскальної служби [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://sfs.gov.ua/>
11. Сайт Верховної ради України [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://rada.gov.ua/ru>
12. Сайт Кабінету Міністрів України [електронний ресурс]. – режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua>

13. Сайт Національного банку України [електронний ресурс]. – режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
14. Сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
15. Книшек О.О. Аналіз абсолютної та відносної ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства/ О.О. Книшек// Економічний вісник, 2016. - №3. – С.91 – 100;
16. Козик В.В. та ін. Зовнішньоекономічні операції і контракти. Навч. посіб. / В.В. Козик, Л.А. Панкова, Я.С. Крап'як, О.Ю. Григор'єв, А.О. Босак. — 2-ге вид. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 608 с.
17. Багрова І.В., Редіна Н.І. та ін. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств. Підручник/ Багрова І.В., Редіна Н.І., Власюк В.Є., Гетьман О.О. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 580 с.
18. Бутинець, Ф. Ф. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності. [Текст] : підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 "Облік і аудит" / Ф.Ф. Бутинець, І.В. Жиглей, В.М. Пархоїєнко . - 2-е вид., доп. і перероб. - Житомир : ПП "Рута", 2001. - 544 с.
19. Бурко Я.В. Стратегический потенциал предприятия как источник его конкурентного преимущества // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В.Даля. – Донецьк. – 2014. – Вип. 4 (98). Ч.2 – С. 16 – 19.
20. Василенко В.О. Теорія та практика розробки управлінських рішень. Навчальний посібник — Київ: ЦУЛ, 2015. — 420 с.
21. Внешнеэкономическая деятельность: Учебное пособие / Под ред. проф. Ф.В. Зиновьева. – Симферополь: Таврия, 2014. – 160с.
22. Грачев Ю.Н. Внешнеэкономическая деятельность. Организация и техника внешнеторговых операций: Учебно-практическое пособие. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2015. – 544с.

23. Гринкевич С.С. Підходи до визначення сутності економічної категорії «Ефективність зовнішньоекономічної діяльності» підприємств // Наук. вісн. – 2018. – Вип. 18.2. – С. 170-174.
24. Дмитрієва Н.А. Теоретичні засади визначення показників ефективності зовнішньоторговельної діяльності // Економіка і підприємництво: стан та перспективи. – К., 2014. – С. 161-164.
25. Дроздова Г.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: Навч. посібник. – К.: ЦУЛ, 2013. – 172с.
26. Дунська А.Р. Зовнішньоекономічна діяльність: теорія і практика: [Навчальний посібник]/ А.Р. Дунська. – Кондор-Видавництво, 2013. – 688 с.
27. ЄС – Україна: Глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі. – Представництво Європейського Союзу в Україні, 2013. – 24 с.
28. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Підручник для вузів / І.В. Багрова, Н.І. Редіна, В.Є. Власюк, О.О. Гетьман; За ред. д-ра екон. наук, проф. І.В. Багрової. – Київ, Центр навч. літ-ри, 2012. – 580 с.
29. Інформаційний портал «Бізнес в Україні» – Режим доступу: <http://www.business.com.ua>.
30. Кирчата І.М. Поясник Г.В. Управління конкурентоспроможністю підприємства в глобальному середовищі: монографія / Харківський національний автомобільно-дорожній ун-т. — Х.: ХНАДУ, 2013. — 160с;
31. Козик В.В., Панкова Л.А. Зовнішньоекономічні операції і контракти: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.:Центр навчальної літератури, 2014. – 608 с.
32. Костырко Л.А. Анализ потенциала операционной деятельности хозяйствующего субъекта // Вісник Східноукраїнського національного університету. – 2012. – № 5 (51). – С. 110-117.
33. Ломаченко Т. І. Економічна ефективність зовнішньої діяльності та розрахунки експортного потенціалу виноградарсько-

виноробних підприємств. // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. – 2010. – С. 72-74.

34. Макогон Ю.В. Зовнішньоекономічна діяльність: організація, управління, прогнозування: Підручник. – Донецьк: Альфа-прес, 2014. – 344с.

35. Мамутов В. К. Економіко-правові важелі проти тіньової економіки // Вісник НАН України. – 2011. – № 1. – С. 24-32.

36. Маталка С. М. Управління ефективністю зовнішньоекономічної діяльності підприємств : монографія / С. М. Маталка. – Луганськ : Ноулідж. – 2014. – с. 210.

37. Новицький В. Є. Особливості становлення ринку послуг у відкритій економіці України / Інвестиційно-інноваційні стратегії у військовому та цивільному секторах. Зб. наук. праць № 3. НДІ міжнародних відносин НАУ, Голов. ред. – д-р екон. наук В. Є. Новицький. – К., 2007. – 148 с.

38. Основні проблеми зовнішньоекономічної діяльності підприємств України [електронний ресурс]. – режим доступу: file:///C:/Users/Home/Downloads/echcenu_2015_2_6.pdf

39. Підприємництво і зовнішньоекономічна діяльність: можливості і ризики України: монографія / [Йохна М. А. та ін.] ; за наук. ред. проф. М. А. Йохни. – Хмельницький: ХНУ, 2013. – 347 с.

40. Погребняк А.Ю. Еволюція наукових поглядів на сутність поняття «зовнішньоекономічна діяльність» / А.Ю.Погребняк, Т.Ю. Хоменко// Сучасні проблеми економіки і підприємництва : Збірник наукових праць. – Випуск 18. – Київ: ІВЦ Видавництво «Політехніка», 2016.

41. Приварникова І.Ю., Терехова М.В. Шляхи підвищення ефективності зовнішньоекономічних операцій підприємств // Економічний простір. – 2014. – №13. – С. 260-268;

42. Прокушев Е.Ф. Зовнішньоекономічна діяльність / Е.Ф. Прокушев. – Тернопіль: Астон, 2013. – 320 с.
43. Реформи нафтогазового сектору України та стратегія розвитку <http://www.oilgasexpo.com/ru/uploads/2016/>
44. Річний звіт 2017 http://www.naftogaz.com/files/Zvity/NAK_AnRep2017-UA.pdf
45. Рокоча В. В. Міжнародна торгівля: теорія та політика: навч. посібник. - К.: Таксон, 2013 – 314 с.
46. Скоропад І.С., Герасименко С.І. Ефективність маркетингових заходів у системі зовнішньоторговельних зв'язків // Вісн. нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2013. – №469. – С. 498-502.
47. Стровский Л.Е. Казанцев С.К., Шаблова Е.Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : навч. посіб. – М. : Юнити, 2011. – 823 с.
48. Сущенко О. А. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств регіону в умовах глобалізації: управління та розвиток: монографія / Сущенко О. А.; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Луганськ: Ноулідж, 2013. – 315 с. Гринкевич С.С.
49. Тіньова міжнародна торгівля: макроекономічна теорія та фінансові наслідки для України : монографія / [Вдовиченко А. М ., Зубрицький А. І ., Рубцов О. М ., Семир'янов Д . Я., Серебрянський Д. М .]; за заг. ред. Д. М . Серебрянського. – К.: Алерта, 2014. – 202 с.
50. Угода про асоціацію між Європейським Союзом та його державами-членами, з однієї сторони, та Україною, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_%28body%29.pdf
51. Філатова Г.О. Теоретичні засади щодо визначення категорії «ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємства» // Укр. наука: сучасне, минуле, сьогодення. – Тернопіль: Підручники і посібники. – 2013. – Вип. 6. – С. 320-325.

52. Янковский Н.А. Организация внешнеэкономической деятельности
большого производственного комплекса : навч. посіб. – Донецк : ДонНУ, 2011. –
430 с.
53. AnnualStatisticalBulletin [Электронный ресурс] / ОПЕК –
2010/2011 Edition – режим доступа: [www.opec.org/opec_web
/static_files_project/.../ASB2009.pdf](http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/.../ASB2009.pdf)
54. Bendini R. Protectionism in Argentina: Old habits die hard / R.
Bendini [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2012/491424/
EXPO-INTA_SP\(2012\)491424_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2012/491424/EXPO-INTA_SP(2012)491424_EN.pdf)
55. Doing Business / Группа Всемирного банка [Электронный
ресурс]. – Режим доступа: [http://russian.doingbusiness.org/data/
exploreeconomies/ukraine/#trading-across-borders](http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine/#trading-across-borders)
56. Mahbubani K. Can Asians Think? K. Mahbubani – Singapore :
Time Books International, 1998. – P. 51.
57. Smoot-Hawley Tariff Act of 1930 [Электронный ресурс]. –
Режим доступа: [http://www-rohan.sdsu.edu/dept/polsciwb/brianl/docs/1930S
moothawleytariff.pdf](http://www-rohan.sdsu.edu/dept/polsciwb/brianl/docs/1930SmootHawleyTariff.pdf)